

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
კომანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტი
ხელნაწერის უფლებით

ნინო დაღანიძე

**პორტრეტის მხატვრული ფუნქცია მე-19 საუკუნის ქართულ
რეალისტურ პროზაში**

სპეციალობა - ლიტერატურათმცოდნეობა
ფილოლოგიის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარმოდგენილი დისერტაციის

ა ნ ო ტ ა ც ი ა

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:
ფილოლოგიის დოქტორი,
ასოც. პროფესორი: + ელგუჯა მაკარაძე

ბათუმი-2022

სადისერტაციო ნაშრომი შესრულებულია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ქართული ფილოლოგიის დეპარტამენტში

სამეცნიერო ხელმძღვანელი:

+ ელგუჯა მაკარაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

შემფასებლები:

თინა შიოშვილი

პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

რამაზ ხალვაში

პროფესორი, ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ლელა კუკულაძე

ასოც. პროფესორი, ტბელ აბუსერისძის სახელობის სასწავლო უნივერსიტეტი.

სადისერტაციო ნაშრომის დაცვა შედგება 2022 წლის --- --- სთ; ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს სხდომაზე.

მისამართი: ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, ნინოშვილის ქუჩა, №35, აუდიტორია №37

სადისერტაციო ნაშრომის გაცნობა შესაძლებელია ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბიბლიოთეკასა და ამავე უნივერსიტეტის ვებ - გვერდზე (www.bsu.edu.ge).

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი: ფილოლოგიის დოქტორი,

პროფესორი მაია კიკვაძე

შესავალი

ლიტერატურა მხატვრულ-გამომსახველობითი სახეებით აზროვნებაა, მისი მთავარი ობიექტი კი – ადამიანი. ამ ბანალურ ჭეშმარიტებას დღეს თან ერთვის კომპარატივისტიკის განსჯა ლიტერატურის უნივერსალურობაზე. მსოფლიო ლიტერატურის უმთავრესი თემა სწორედ ადამიანია. მას შემდეგ, რაც ლიტერატურამ პროტოტიპი გადააქცია ტიპად, დაიწყო მისი ლიტერატურული ოდისეა. ასეა მითოლოგიისა და ფოლკლორის ეპოქიდან მოყოლებული დღემდე.

ლიტერატურამ ანტიკური ხანიდან პოსტმოდერნიზმამდე გრძელი გზა გამოიარა: იცვლებოდა მიმდინარეობები, ჟანრობრივად მრავალფეროვნდებოდა და რთულდებოდა, მხატვრული ხერხები იხვეწებოდა და ყოველივე ეს ისევ ადამიანის, პერსონაჟის, ტიპის შექმნასა და წარმოჩენას ემსახურებოდა. ტიპისა და გარემოს ურთიერთქმედება მუდამ აღძრავდა ინტერესს.

ჩვენი საკვლევი თემაა პორტრეტი მე-19 საუკუნის ქართულ რეალისტურ პროზაში. წინამდებარე ნაშრომში განხილულია პორტრეტის, სახის, ტიპის განვითარების ეტაპები, რომელი ეპოქა რა მოთხოვნის წინაშე აყენებდა და რა ფუნქციას აკისრებდა მას; რომელ ხერხებსა და საშუალებებს იყენებდნენ მის შესაქმნელად; როგორი იყო პორტრეტის იდეალი და ზოგადად რას ეწოდებოდა იდეალური პორტრეტი. დისერტაციაში მსჯელობაა, როგორი პორტრეტი პასუხობს თანამედროვეობის მოთხოვნებს, რომელი ინარჩუნებს მკითხველის ცხოველ ინტერესს და რა ხერხებით უნდა ვიკვლიოთ ის.

რეალიზმი ადამიანს გვიხატავს ისეთად, როგორც არის ის სინამდვილეში და ქმნის დეტალურ სახეს, ამიტომაც განსაკუთრებულ მეცნიერულ ინტერესს სწორედ მე-19 საუკუნის ლიტერატურა აღძრავს. საკითხზე მსჯელობას ვიწყებთ ჰაგიოგრაფიიდან, რომელიც ადამიანის სულის მიმოხრას

აკვირდება და მისი უკვდავყოფის, სამარადისოდ დამკვიდრების გზას აღწერს. საგმირო ეპოსი სულიერი მხარის საჩვენებლად ხშირად მითოსს ესესხება. რენესანსი საინტერესო ტიპებით ამდიდრებს ლიტერატურას. რეალიზმი ასახავს ტიპს ტიპურ გარემოში; საინტერესოა თავად რეალიზმში პორტრეტის განვითარების ეტაპებზე დაკვირვებაც.

თემის აქტუალურობა

ქართული კლასიკა, რომლის ცალკეულ ნიმუშზე დაყრდნობით მიმოვიხილავთ პორტრეტს, არაერთგზის უკვლევიათ ლიტერატურათმცოდნეობის კორიფე-ებს. ყველა მკვლევარი თანამედროვეობის გადასახედიდან სწავლობს ტექსტს, რომლის კლასიკურობაც იმით განისაზღვრება, რამდენად რჩება მოთხოვნის სიმაღლეზე. კონკრეტულად პორტრეტის საკითხს პირველად მკვლევარი ბეჟან ბარდაველიძე შეეხო. მას შემდეგ ამ მეტად მნიშვნელოვან საკითხს მხოლოდ რამდენიმე კვლევა მიემდვნა.

თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობა, კლასიკურთან ერთად, ახლებურ, კომპარატივისტულ, სემიოტიკურ და სხვა მიდგომებს აყალიბებს და ვფიქრობთ, კვლევის სწორედ ამ ხაზით წარმართვაა ყველაზე საინტერესო. მნიშვნელოვანია შედეგთა ტაქსონომირება. ქართულ პროზაში პორტრეტი, განსაკუთრებით კი მისი სემიოტიკური მხარე, ნაკლებადაა შესწავლილი. ჩვენ ვცადეთ, მცირედი წვლილი შეგვეტანა აღნიშნული საკითხის შესწავლაში.

მიზნები და ამოცანები

ადამიანი ყოველთვის იყო ლიტერატურის ინტერესის მთავარი საგანი. რეალიზმმა ტიპის ყველაზე ადამიანური სახე წარმოაჩინა. საჭიროა ამ საკითხის (პროცესის) სისტემატიზებული შესწავლა. საინტერესოა რეალიზმის გენეზისი, მისი ესთეტიკა და ღირებულებანი.

ეს მიზნები მოითხოვს კვლევის კონკრეტული მეთოდოლოგიის შექმნის აუცილებლობას, შედეგების სისტემატიზებას და ბადებს კითხვას, იძლევა თუ არა განხილული კლასიკა თანამედროვე კრიტერიუმებით მიდგომის, ახლებურად ინტერპრეტირების საშუალებას. პორტრეტი დროსა და სივრცეში ცვალებადია; ამდენად, მისი ევოლუცია არა თუ საუკუნის შიგნით, არამედ ერთი ტექსტის სივრცითი მეტამორფოზის ფონზე ტიპის ხასიათის ცვლილებასა და, შესაბამისად, პორტრეტის პლასტიკურობის სურათსაც კი გვაძლევს.

კვლევის მეთოდოლოგია

კომპარატივისტული მიდგომა დღეს ნებისმიერი საკითხის კვლევისას უალტერნატივოა. ის მოითხოვს „უნივერსალური ლიტერატურის“ სისტემურ შესწავლას. ევრისტიკული და ჰერმენევტული კვლევის მეთოდიკა მეტად ნაყოფიერ შედეგს იძლევა. ნაშრომში გამოყენებულია ფორმალური, ჰიპოთეზირების, ტიპოლოგიის, მოდელირებისა და სტრუქტურირების მეთოდები; ინდუქცია-დედუქციისა და ანალიზ-სინთეზის კლასიკა მოდერნიზებული კომპარატივისტული მიდგომით შეუცვლელია. ჰიბრიდული მეთოდოლოგია დაგვეხმარა დასახული მიზნის მიღწევაში.

კვლევის თეორიული ღირებულება და სამეცნიერო სიახლე

ჰაგიოგრაფიული პერიოდი-დან რეალიზმის ჩათვლით პორტრეტის ელემენტების დამენის, ქრონოლოგიურად წარმოდგენისა და მისი მხატვრული ფუნქციის მეცნიერულად შესწავლისა. კომპარატივისტული მიდგომის გამოყენებით კვლევის ერთგვარი სინთეზური მეთოდოლოგიის შემუშავება და ნაშრომის მასზე გაწყობა მის ძლიერ მხარედ მიგვაჩნია.

სემიოტიკური დისციპლინების ყველაზე ახალი სამეცნიერო ინსტრუმენტებით კლასიკის, კერძოდ პორტრეტის, როგორც ლიტერატურული ხერხის, კვლევა და შედეგთა ახლებური სისტემით სტრუქტურირება მთავარ სამეცნიერო სიახლედ უნდა

ჩაითვალოს; ასევე, ნაშრომის მნიშვნელოვანი სიახლეა ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობების სემიოტიკური ანალიზი.

საკითხის შესწავლის მდგომარეობა.

პორტრეტი ქართულ ლიტერატურათ-მცოდნეობით სივრცეში სათანადოდ დამუშავებული და შესწავლილი არ არის. პირველი სამეცნიერო კვლევა აკაკი კენჭოშვილს ეკუთვნის: „ილია ჭავჭავაძე: მხატვრული შემოქმედების საკითხები“ გ. აბზიანიძის რედაქტორობით(1962). ნაშრომი ნაწილობრივ ეხება პორტრეტის თემას; ამდენად, პორტრეტის პირველი მკვლევარი ბეჟან ბარდაველიძეა: „მხატვრული პორტრეტი ილია ჭავჭავაძის პროზაში“ (დისერტაცია, „პერსონაჟის ხატვის პრინციპი ქართულ რეალისტურ პროზაში (XIX საუკუნე); „პორტრეტი ილია ჭავჭავაძის პროზაში.“1977წ.; 2012 წელს „ლიტერატურისმცოდნეობის შესავალში“ დაიბეჭდა თენგიზ კიკაჩიშვილის სტატია „პორტრეტი.“

პორტრეტის, როგორც ლიტერატურული ხერხის, ასევე პროზის, სრულყოფილი დამუშავება და დამკვიდრება მე-19 საუკუნეში ილია ჭავჭავაძის სახელს უკავშირდება. ამ პრობლემისადმი მიძღვნილი ერთ-ერთი უპირველესი კვლევა მ. ნასიძის „ილია ჭავჭავაძის ბიოგრაფია და მისი მოღვაწეობა,“ გამოცემული 1910 წელს. ნაშრომი ილიას თანადროულია და ლიტერატურული პორტრეტის შესწავლა-გაანალიზების ერთ-ერთ პირველნიმუშია.

თავი I. პორტრეტის მხატვრულ-ესთეტიკური ბუნება

1.1. პორტრეტი. ფსიქოლოგიური პორტრეტი

ტერმინი „პორტრეტი“ (ფრანგ. port-raït>portraire „გამოსახვა“) მხატვრულ ნაწარმოებში მოქმედი პირის გარეგნობის, ამასთანავე სულიერი სამყაროს წარმოჩენას გულისხმობს, რაც ტიპის , ხასიათის, მხატვრული სახის შექმნის აუცილებელი ელემენტია.

პორტრეტი პერსონაჟის არსის შესაბამისად იქმნება და გვიჩვენებს მწერლის დამოკიდებულებას მისდამი. მასში ასახულია პიროვნების ეროვნული, სოციალური, საზოგადოებრივი თუ ინდივიდუალური ნიშნები.

ლიტერატურაში პორტრეტის ხატვის სხვადასხვა მეთოდი არსებობს. თანამედროვე ლიტერატურათმცოდნეობას აინტერესებს გმირის სინთეზური, კომპლექსური სახე და მისი სემიოტიკური რაკურსით კვლევა.

პორტრეტი შეიძლება იყოს დინამიკური ან სტატიკური, ლოკალიზებული ან ლაიტმოტივური, მაიდეალიზებული ან გროტესკული; გამოყოფენ ადწერილობით პორტრეტს, ან პორტრეტ-შთაბეჭდილებას.

რეალიზმის პორტრეტი რეალური და ტიპურია, გროტესკულ პორტრეტში მონაცემი იცვლება, მას შეიძლება ფენტეზური ელფერიც კი დაჰკრავდეს. ერთი და იგივე ტიპი სხვადასხვა გარემოში სხვადასხვაგვარად აღიქმება. უფრო მეტიც, შეიძლება ტიპმა, ერთსა და იმავე მწერალთან, ერთსა და იმავე ნაწარმოებში გარემოს შესაბამისად იცვალოს სახე. ასეთი პორტრეტი დინამიკურია. ტიპის სხვაობას ჟანრობრივი ცვლილებაც იწვევს. ამდენად, პორტრეტის მეტამორფოზის დინამიკა თუ ინდივიდუალიზაციისკენ ისწრაფვის, მაშინ განვითარება სწორია.

ხალხურ სიტყვიერებაში, შუა საუკუნეებისა და ანტიკურ ლიტერატურაში, პორტრეტული ხასიათები ან საერთოდ არ იყო, ან გადატვირთული იყო ტროპებით; საგმირო-სარაინდო ეპოსში პორტრეტი მწირია, მაგრამ ტიპი სქოლასტიკისგან თავისუფალია. რომანტიზმი პორტრეტული ელემენტებით ღარიბი და სტატიკურია. აღორძინების ეპოქიდან მე-19 საუკუნის შუა წლებამდე დომინირებდა სტატიკურ-ექსპოზიციური პორტრეტი, რომელიც გამოხატავდა სახის ნაკვეთებს, სამოსის თავისებურებებს, ფიგურას, ცალკეულ შესტს და გარეგნობის სხვა მახასიათებლებს.

აღწერდა რა გმირის გარეგნობას ნაწარმოების დასაწყისშივე, როგორც წესი, ავტორი მას აღარ უბრუნდებოდა.

ყველა ეპოქის ლიტერატურას ნაწილობრივ მაინც შეუქმნია ფსიქოლოგიური პორტრეტი, რომელიც მხატვრული სახის უმთავრესი დეტალია. მწერალი ქმნის მხატვრულ სახეს, ინდივიდუალური ტიპის გარკვეულ ნიმუშს, რომელიც კონკრეტულია, მაგრამ, ამავდროულად, განზოგადებულიც. რეალიზმისთვის სიტყვა „ადამიანი“ კონცეპტია, რომელიც მთელ საღვთო საიდუმლო გნოსტიციზმს მოიცავს. მაშასადამე, არ არსებობს „უბრალო“, „გლახა“ ადამიანი, არსებობს მიზეზი ადამიანური ტრაგედიისა.

პორტრეტული ჟანრის საწყისი სახვითი ხელოვნების წიაღში იძებნება. ლიტერატურაში ის ფართოდ განვითარდა აღორძინების პერიოდში. პორტრეტს რენესანსმა დაამატა ფონი, ის კლასიკოსებთან დამოუკიდებელი ჰერმენევტიკული ტექსტია. რომანტიზმისა თუ რეალიზმის ეპოქაში ლიტერატურული გმირი მკვეთრად გამოირჩევა თავისი წრის წევრებისაგანაც კი. პორტრეტის ინდივიდუალური ნიშნების ხატვისას მათში ავტორის დამოკიდებულება და, დიდწილად, თავად ავტორიც ირეკლება.

მკვლევარი ბ. ბარდაველიძე გამოყოფს პორტრეტის შემადგენელ კომპონენტებს: 1. მეტყველი სახელები/მოლაპარაკე გვარები, 2. პერსონაჟის ასაკი, 3. გარეგნობა, 4. პირისახის ანალიზი, 5. ჟესტი და პოზა (ბარდაველიძე, 1967).

ეს საინტერესო კლასიფიკაციაა, სათანადო მაგალითებითა განხილული და გამყარებული; მით უფრო იმ დროს, როცა სემიოტიკა, როგორც მეცნიერება, არ არსებობდა. მოცემული სქემა მოდიფიცირდა ილიასთან. ის არ იყენებს მოლაპარაკე გვარებს, მაგრამ სახელების ფუნქციური დატვირთვა პერსონაჟის სტატუსზე კონკრეტულ მინიშნებებს გვაძლევს.

მ.ბახტინი რომანის სამ უმთავრეს თავისებურებაზე საუბრობს: პირველად რომანის სტილისტურ სამგანზომილებიანობას და

მრავალენობრიობას, მეორედ მხატვრული სახის დროებითი კოორდინატების რადიკალურ ცვლილებას და ბოლოს მხატვრული სახის ასაგები ახალი, თანამედროვეობაში მაქსიმალურად ჩართული ზონის შექმნას ასახელებს (Бахтин, 399) სწორედ ამ ნიშნების გამო ხდება რომანი რეალიზმის ინტერესების სამიზნე.

ლიტერატურაში რეინკარნირებული რენესანსული, შუასაუკუნეობრივი პორტრეტები უმბერტო ეკომ გააცოცხლა და დატვირთა სემიოტიკური ელემენტებით. სემიოტიკური ნიშნებით პორტრეტის აგების დიდოსტატი ჩვენში ალ. ყაზბეგია. კლასიციზმი თუ ელიტური სახეებით ინტერესდებოდა, რეალიზმის პერსონაჟი ჯერ ხალხი იყო, შემდეგ-ინდივიდი. კონკრეტული ადამიანი, როგორც მიკროკოსმოსი. ეს მოიტანა მე-19 საუკუნის ლიტერატურამ.

რეალიზმმა შექმნა ყველაზე სოციალური ტიპი და სხვაგვარად დატვირთა პორტრეტი.

1.2. რეალიზმის გენეზისი და თავისებურებანი

რეალიზმი XIX საუკუნის 30-იან წლებში ყალიბდება ლიტერატურულ მიმდინარეობად. ტერმინი „რეალიზმი“ (ლათ. Realis -საგნობრივი, ნამდვილი) რეალობის, სინამდვილის ასახვა ამ ლიტერატურული მიმდინარეობის საპროგრამო მოთხოვნაა. რეალისტური უნდა ყოფილიყო თვით პორტრეტიც. ვის, თუ არა სწორედ ადამიანს, ეძებს ის ტენდენციით – „ტიპი ტიპურ გარემოში“.

ლ. გინზბურგის მიხედვით, რეალიზმი ჩაისახა ისტორიოგრაფიის აღზევების წლებში და ვითარდებოდა ზუსტი მეცნიერებების პარალელურად, როგორც კონკრეტული სინამდვილის გამომხატველი. პოეზიის უპირატესობაზე საუბრისას ჰეგელს დაღუპვად მიაჩნდა „პროზაიკულ“ განსჯებზე ალაპარაკება, თუმცა, მისი აზრით, „მას ორი-სამი ათწლეულის შემდეგ ახალი ესთეტიკის მთავარ გამომსახველობით ფორმად, ჟანრად ვიხილავთ“ (Гинзбург, 1977).

რეალიზმის მიზანი სინამდვილის გაანალიზებაა; ამიტომ უწოდებენ XIX საუკუნეს „კრიტიკულს“. სინამდვილეს ქმნის ადამიანი, ტიპი ქმნის ტიპურ სივრცეს და მასში „რეალიზდება“ (ან ვერა): კრიტიკული რეალიზმი გვიჩვენებს, თუ როგორ იმსგავსებს ადამიანი გარემოს, ზოგჯერ კი – პირიქით. მასთან გარემოების წინააღმდეგ მებრძოლი პიროვნება გმირია და ის, როგორც წესი, იღუპება.

რეალიზმის მთავარ საერთო კონცეპტად რჩება ახალი ადამიანის ფორმირება რეალურ გარემოში და მისი გამოსახვის ფორმები ლიტერატურაში. პორტრეტი, ტიპი, ხასიათი, სახე სწორედ პროზაში გაიშალა უფრო მასშტაბურად.

მე-19 საუკუნეში გაჩნდა ახალი სოციალური ფენა – ბურჟუაზია (სოლომონ ისაკიჩ მეჯღანუაშვილი) თავისი მკაცრი იდეალით (მდრ. დასავლეთ-ევროპელი ბურჟუა, ქართული – დახლიდარი ან მედუქნე). ირმა რატიანი წერს, რომ „ბურჟუა არ იყო გმირი, არამედ უფრო - ანტიგმირი, რომელმაც ცალკეულ შემთხვევებში დადებითი ინტერპრეტაცია შეიძინა“ (რატიანი, 2017). ვფიქრობთ, რეალიზმისთვის ეს კლასიფიკაცია მიუღებელია. ადამიანი ყველა დროსა და სივრცეში თავისებურად ტრაგიკულია. ვფიქრობთ, სატირა და გროტესკი იქნებ კიდევ იძლევა სიღრმისეულად ხასიათის გააზრების საშუალებას, თუმცა მათი არსებობა უკვე მიანიშნებს პიროვნების ტრაგედიაზე, რომელიც ან რეალურად არსებობს მასში, როგორც ნაკლოვანება, ან მისთვის შეუთავსებელი გარემოსმიერი სტიგმატიზება.

კრიტიკული რეალიზმი, დაეყრდნო რა ისეთ ლიტერატურულ ჟანრებს, როგორებიცაა: რომანი, მოთხრობა, მოგვიანებით პოემა და სხვა, თავდაპირველად იყენებდა სატირას, იუმორს, გროტესკსა და ირონიას მწერლის პოზიციის გამოხატვის საშუალებად,

რეალიზმს სავარაუდოდ „სასურველი“ ტიპის ერთგვარი მოდელი უნდა მოეცა. გაჩნდა კიდევ ერთი მასშტაბური სახე – „იდიოტი“. როგორ უნდა წარმოიშვას გარემოზე ამაღლებული

პიროვნება? კრიტიკული რეალიზმის წარმომადგენლებმა უმთავრესი როლი ადამიანის ზნეობრივ აღზრდას დააკისრეს. ზნეობრივ აღმზრდელად კი XIX საუკუნის ბევრ გამოჩენილ რეალისტ მწერალს რელიგიური ორიენტირები ესახებოდა არამარტო საქართველოში, უცხოურ ლიტერატურაშიც. ევროპული ტენდენციის საყრდენად თომა აქვინელის შრომები გამოდგება. ბიზანტიური სკოლის ნიმუშად კი-ნეტარი ავგუსტინე და სხვა მრავალი.

ქართული კრიტიკული რეალიზმის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თემაა რუსეთის სახე.ის აქტიურია როგორც ე.წ. 50-იანელებთან, ისე ალ.ყაზბეგთანაც. ილიასთან იდენტიფიცირებულია „ოყრაცული შესახედაობის იამშჩიკსა“ და მის „ტვინის გამომლაყებელ“ პოვოსკასთან.აკაკის „ჩემს თავგადასავალში“ თვიდან განათლების მიღების ადგილია, რომელსაც ევროპული ცივილიზაციის შტრიხების პრეტენზია აქვს, თუმცა რიგითი ქართველისთვის ეს ყოველთვის მიუღებელი და გაუგებარი პროქსემიკაა , თერგდალეულობა კი სტიგმა.

ეროვნული და სოციალური პრობლემების დასამუშაველად ერთმანეთის პარალელურად იქმნებოდა ქართული სოციალური პროზა მრვალრიცხოვანი ტიპებით: „სურამის ციხე“, „სოლომონ ისაკიჩ მეჯღანუაშვილი“, „კაცია-ადამიანი?!“, „გლახის ნამბობი“, „მგზავრის წერილები“, „სარჩობელაზედ“, „ოთარაანთ ქვრივი“...

რეალიზმის მკვეთრი მახასიათებელია მკითხველის აქტიური ჩართვა პროცესში, ილიას შემოქმედება ამის ნათელი მაგალითია, სადაც ის პირდაპირ, მეორე პირში მიმართავს და არაერთგზის იმოწმებს მას.

ახალი ადამიანის მიებას რეალიზმი გააგრძელებს. ხალხოსნების ნააზრევს „გვიანი რეალიზმის ესთეტიკად“ მოიხსენებენ.ისინი მუშაობდნენ გენდერის სკითხვებზე,სამეცნიერო სიახლეების მოსალოდნელ შედეგებზე და სხვა. მაგალითად ახალი ადამიანია მათთან როგორც ექიმი ფრანკუმტინი, ისე მისი

შექმნილი გენიალური ექსპერიმენტის შედეგი, რომელსაც ამ სამყაროში ადგილი არა აქვს. აქადან გამომდინარე სამეცნიერო ეთიკის საკითხი აქტუალური ხდება. მართალია თავად ნაწარმოები 1818 წელს დაიწერა, მაგრამ მისდამი ინტერესი გვიანდელ რეალიზმშიც იგრძნობა. მრავალი სხვა ახალი და საინტერესო სახე, რომელიც მეცნიერულ და ტექნიკურ პროგრესთან ერთად, დაიბადა, უადრესად მნიშვნელოვანი და საყურადღებოა, თუმცა მხატვრული თვალსაზრისით პორტრეტი კვლავ მე-19 საუკუნეში შეძენილ კონტურებს ინარჩუნებდა.

1.3. მწერლის პორტრეტი

კარლ იუნგი მიიჩნევდა რომ კრიტიკოსს ლიტერატურა ფსიქოლოგიური ასპექტითაც უნდა აინტერესებდეს. ფორმას, მხატვრული საშუალებების არჩევანს და იდეის მხატვრულ რეალიზებას პერსონაჟთა ფსიქოლოგიური სახეების რაგვარობა განსაზღვრავს, მათში ირეკლება ავტორი.

ფროიდი კათარზისს ნევროზებისაგან გათავისუფლებად განიხილავს. იუნგი მცირედი კორექტირების შემდეგ ეთანხმება მას. ავტორის შინაგან სამყაროში მიმდინარე ეს პროცესი ერთგვარი ინტერტექსტია; სირთულე იწყება მაშინ, როცა ტიპი გასცდება „კოლექტიური არაცნობიერის“ მემკვიდრეობას და იძენს ინდივიდუალიზმს. ლიტერატურის პროდუქტიც სწორედ ეს ეტაპია.

მ. ბახტინი საუბრობს „პოლიფონიურ რომანზე“ და მიჯნავს მას „ჰომოფონიური რომანისგან“, რაც საშუალებას აძლევს მწერალს „პერსონაჟთა სტილისტურად ინდივიდუალიზებული თხრობის“, მათი სახეობრივი ტიპის შექმნისა. დამოუკიდებელი პერსონაჟი, თავისუფალი ლიტერატურული ტიპი მთავარი მონაპოვარი და მობინადრეა ლიტერატურისა, განსაკუთრებით კი რომანისა, რომლის კლასიკური სახეც რეალიზმში ჩამოაყალიბდა. არსებობს პორტრეტული დახასიათების სხვადასხვა ტიპი: ირონიულ-სატირული, გროტესკული, იმპრესიონისტული,

ექსპრესიონისტული, ხაზგასმით- დეტალიზებული, არა ალაგ-ალაგ პასაჟებში გაბნეული, არამედ ფუნდამენტურ-აქცენტირებულად ფსიქოლოგიური.

ლიტერატურის გრადაცია, მოდერნიზაცია თუ ნებისმიერი ტრანსფორმაცია მუდმივი პროცესია. გმირი ამოძრავებს ლიტერატურას და აიძულებს, მუდმივად იმუშაოს სწორედ მასზე, თუმცა მე-19 საუკუნემ შექმნა ყველაზე ახლობელი, ყველაზე ცოცხალი, მიწიერი და მოკვდავი, ყველაზე ადამიანური, მართალი გმირები და მოიტანა ახლოს, სულ ახლოს მკითხველთან. ავტორი იკითხება ყველგან: რაგვარ ტიპს ირჩევს ავტორი, როგორი ემოციით საუბრობს მასზე და რა ბედს განუსაზღვრავს მას.

1.4. ნაწარმოების ესთეტიკურობა

ესთეტიკა მშვენიერების ასპექტის ძიებას გულისხმობს. როგორც ლევან ბრეგაძე შენიშნავს, მკითხველი შემოქმედებითი პროცესის აქტიური მონაწილეა, რაც უდიდეს ტკბობას ანიჭებს მას.

თ. კიკაჩიშვილი წერს: „ერთში შეუზღუდავად თავისუფალია შემოქმედი – პერსონაჟის ყოველგვარ ცხოვრებისეულ პერიპეტეებს იგი თარგმნის ესთეტიკურ ენაზე ...“ (კიკაჩიშვილი, 2012). რეალიზმმა ნაწარმოების ესთეტიკა ყველაზე რეალურ საკითხებს დაუკავშირა. დაჩაგრულ ადამიანს თავი ლიტერატურის ცენტრში დაანახა, ილიას მოთხრობა „სარჩობელაზედ“ ზედმიწევნით ასახავს საზოგადოებრივ და სოციოკულტურულ გარემოს. ლიტერატურის სოციოლოგიას განსაკუთრებით აინტერესებს ადამიანი ლიტერატურაში. ესთეტიკა, როგორც მეცნიერება მშვენიერის შესახებ, კონკრეტულ კატეგორიებს და კრიტერიუმებს ამუშავებს ხელოვნების ნიმუშის შექმნისა და შეფასებისთვის.

1.5. პორტრეტის ფუნქცია. ავტოპორტრეტი

პორტრეტი კულტურული ფენომენია. აგიოგრაფიული ნაწარმოებებიც შეიძლება განვიხილოთ ბიოგრაფიული პორტრეტის წინამორბედად. მომდევნო პერიოდის ლიტერატურას მხოლოდ გმირის პორტრეტი აინტერესებს, ამიტომ ის ხშირად

მეტაფორიზებული და ჰიპერბოლიზებულია. პორტრეტი ცვალებადია აღწერის ობიექტის მოდელის, ინტერესის, საჭიროების და სხვა კრიტერიუმების შესაბამისად, უცვლელი რჩება ძირითადი კომპონენტები: გარეგნობა, სოციალური მდგომარეობა, ფსიქოლოგიური და სულიერი მხარეები და მათი ფუნქციები.

მხატვრები, განსაკუთრებით კი პორტრეტისტები, დეტალურად შეისწავლიან ადამიანის ანატომიას. ასევეა მწერალიც. ასე რომ, პიროვნების გააზრების მეცნიერული მეთოდები განაპირობებს სხვადასხვა მიდგომას. ყველა ეპოქაში ადამიანის თვითდამკვიდრების პრობლემა განსაკუთრებული სიმწვავეით იდგა. პორტრეტის ინტერესის ობიექტად იქცევა მსხვერპლიც და მტარვალიც, გმირიც და ანტიგმირიც, თუმცა რეალიზმმა ეს მიდგომა ჰოლისტურით შეცვალა. მართალია, პორტრეტს განსაზღვრავს ეპოქა, მაგრამ მასში ავტორი ქმნის მთელი კულტურის ისტორიას. პორტრეტის შექმნის საშუალებაა დიალოგურობაც.

საინტერესოა მკითხველისთვის საკუთარი ტიპის წარდგენაც. ავტოპორტრეტის მაგალითად შეიძლება მივიჩნიოთ „ნამწყესარის მოგონება“. იგი საინტერესოა რამდენიმე კონტექსტში: როგორია მისი მხატვრული ფუნქცია, რა თავისებურებები შემოაქვს ბელეტრისტიკაში და არის თუ არა ავტორის თვითრეალიზების მცდელობა; რამდენად რეალისტურია და ობიექტური ავტორის მიერ საკუთარი თავის, როგორც ბელეტრისტული პერსონაჟის, ხედვა.

პორტრეტის გააზრების და ტიპიზაციის მხატვრულ სახედ განზოგადების კონცეპტის გასაგებად ინტერდისციპლინური მიდგომაა საჭირო. ისტორია, ფილოსოფია, ფსიქოლოგია, ესთეტიკა, სოციოლოგია – ყველა ეს მეცნიერება სხვადასხვა კუთხით შეისწავლის ადამიანს. მოსე კაგანი შენიშნავს, რომ ხელოვნება მხატვრულ-სახეობრივი ადამიანთმცოდნეობაა(Караи-,1996)

თ. კიკაჩიშვილის აზრით, პორტრეტში გარეგნული მხარის აღწერისას განსაკუთრებით რთულდება სიახლის შექმნა (კიკაჩიშვილი, 2012). აქ მცირედი უზუსტობაც კი შესამჩნევია. სრულყოფილი სახე ვიზუალური სახის გარდა, გამოხატავს ზნეობრივ ღირებულებებსა და ხასიათსაც.

„ყოველი პერსონაჟი არ არის ხასიათი, ყველა ხასიათი კი პერსონაჟია. ხასიათი უფრო „პლასტიკურია“, ტიპი კი–ბევრად უფრო ხისტი, მკაცრად განსაზღვრული. ასეც ფორმულირდება ფსიქოლოგიური, სოციალური, ეროვნული ტიპი და სხვ. შესაძლებელია ტიპურ გარემოში არც იყოს ტიპი. შესაბამისად, ტიპის მხატვრული ფუნქცია უდიდესია პიროვნების ინდივიდუალობის გამოკვეთისთვის. პერსონაჟი ცენტრალური ფიგურაა. „მეორეხარისხოვანი“ პირობითი ცნებაა, მის გარეშე სათანადოდ ვერ აიგება ნაწარმოები. ამდენად, პერსონაჟის ტიპურობა უმნიშვნელოვანესია.

ხალხს, როგორც მასობრივ ფონს (ხშირად ბრბოს), მნიშვნელოვანი დატვირთვა აქვს, რადგან ის ჯერ კიდევ არ არის ტიპი. ერთი და იგივე ფიგურა სხვადასხვა ფონზე სხვადასხვაგვარად აღიქმება. მაგალითად, ოთარაანთ ქვრივის გიორგი მშობლიურ ჭერქვეშ და სასახლეში სრულიად სხვადასხვაგვარია.

ლ. გინზბურგი რეალისტური პროზის წინამორბედად მემუარისტკას მოიაზრებს და გრადაციისას გმირის ფორმირების საინტერესო ეტაპებზე საუბრობს. მისივე აზრით, რომანისტი და მემუარისტი იწყებენ სხვადასხვა დაბოლოებიდან და სადღაც გზად ხვდებიან აზრისა და მოვლენის ერთიანობას“(Гинзбург, 1977). მემუარსაც და რომანსაც აინტერესებს გარემოში განვითარებული ხასიათი.

იპოლიტ ტენი „ხელოვნების ფილოსოფიაში“ საუბრობს, რომ ლიტერატურა ირეკლავდა, შეიმეცნებდა და ბამავდა ეპოქის ხასიათს საგნის ძირითადი ხასიათის, ან რაიმე მნიშვნელოვანი

იდეის უფრო სრულყოფილად წარმოსაჩენად, ვიდრე თვით რეალურ საგნებშია. სამივე მიმზამველობით ხელოვნებაში: ქანდაკებაში, ფერწერასა თუ პოეზიაში, ეს ერთობლიობა შეესაბამება რეალურ საგნებს (ტენი, 1990).

რომანტიზმის მიერ ყოფის დემონიზირება, დევნილი და ტრაგიკული იდეალური გმირის ასოციალურობა გადაიხედა მე-19 საუკუნის მეორე ნახევარში. ძველი გმირები იმდენად შეუთავსებელი აღმოჩნდნენ ახალ რეალურ გარემოსთან, რომ თავისთავად შეიცავდნენ კომიკურ ელემენტებს.

1.6. მხატვრული სახე

„მხატვრულის სახე მხატვრული შემოქმედების ესთეტიკური კატეგორიაა, სამყაროს ახსნისა და გათავისების ფორმა“ (ლომიძე, 2012). მასზე მსჯელობებს ვხვდებით ჯერ კიდევ პლატონთან. მხატვრული სახე მასშტაბურობას აღწევს კონკრეტული სახის ინდივიდუალიზებისა და ტიპურობის განზოგადებით.

ჰეგელი მხატვრულ სახეს ესთეტიკის კატეგორიად მოიაზრებს. ბორევის მიხედვით, მხატვრული სახე რამდენიმე კომპონენტს აერთიანებს: **თვითმოდრაობა, მრავალ-პლანიანობა და ბოლომდე უთქმელობა, ინდივიდუალიზებული განზოგადება, ტიპიზაცია და ორიგინალურობა**: მხატვრული სახე ორმაგი ორიგინალობის მატარებელია: ტიპისა და მწერლისა.

თავი II. პორტრეტი რეალიზმამდელ მხატვრულ პროზაში

2.1. ადამიანის არსი და დანიშნულება შუა საუკუნეების ლიტერატურაში

ლიტერატურის საგანია, იკვლიოს ადამიანი, როგორც კონცეპტი, ონტოლო-გიური ქმნილება. მისთვის მნიშვნელოვანია მისი არსის და დანიშნულების ზუსტად გამოკვეთა. ღვთის ხატად და მსგავსად შექმნილი ადამიანი თავისი ნებით ან მოძალადეა ან-მსხვერპლი, ან ქომაგი; ხან ბედნიერია, ხან – უბედური,

პილიგრიმია ცხოვრებისეულ კარნავალში და ყველა მიმოხრის მიზეზი თავადაა სხვადასხვა გამოვლინებით.

ავტორის სათქმელისა და პერსონაჟის არსში ჩასაწვდომად მათი მსოფლხედ-ველობის და კოსმოგონიური შეხედულებების ცოდნა აუცილებელია. ჰაგიოგრაფიიდან 60-იანების რეალიზმის ჩათვლით ქრისტიანული მსოფლმხედველობაა ლიტერატურის გასაღები.

ადამიანი, რომელიც ამქვეყნად, თავდაპირველად სამოთხეში გაჩნდა, ყველაზე ფასეულს უკვე ფლობდა: არჩევანის თავისუფლებას. „კაცის ძის“ არსს, დანიშნულებას, ურთიერთობას ღმერთსა და სამყაროსთან თეოლოგიურ ჭრილში უნდა შევხედოთ. თეოლოგიური ხედვა საზომია ადამიანზე მსჯელობისას (ადამიანის თეოლოგიური ხედვის პირდაპირი, თუ პირობითად ირიბი, მაგალითია მოძღვართა საახეები ილიასთან „მგზავრის წერილები“, ყაზბეგთან – „მოძღვარი“; დ. ჭონქაძესთან – „სურამის ციხე“ და სხვა).

თავად თეოლოგია, ანუ ღვთისმეტყველება, არის მოძღვრება ღმერთის შესახებ. იგი არსებობდა ქრისტიანობამდეც. მაგალითად, ანტიკურ სამყაროში თეოლოგებს სამყაროს წარმოშობის საკითხებით დაინტერესებულ მკვლევრებს უწოდებდნენ.

„ყოველი ქრისტიანი რაღაც ზომით ღვთისმეტყველია, ღმერთისა და ქვეყნიერების წინაშე იესო ქრისტეს მოწმეა, რომელიც აღიარებს, რომ ქრისტე არის მე ღვთისა“ (42). მხატვრული პერიფრაზირება ზემოთქმულისა გვხვდება „სურამის ციხეში“. ოსმან ადამ, რომელმაც შეინანა რჯულის შეცვლა, კვლავ აღიარა მართლმადიდებლობა, რის გამოც სტამბულის მოედანზე ის სასტიკი წამებით მოკლეს. მაშასადამე, ის ახალმოწამეა, ამ ქცევის ღვთისმეტყველება ყურადღების მიღმა რჩება დურმიშხანის სახის სიმძაფრის გამო, როცა მან სულის სავედრებელი თანხა დანიშნულებისამებრ არ გამოიყენა.

კენოზისის, ანუ „საღმრთო დაცარიელების“ მაგალითია ალექსანდრე ყაზბეგის მოძღვარი, რომელიც მაცხოვრის, იმავე თვითშეწირვის, გზას გადის მოყვასის ნაცვლად... თავისუფლება უღმერთოდ აღარაა ონტოლოგიური ხასიათის და რაც რჩება, მხოლოდ ნების თავისუფლება არის“ (ზიზულასი, 49).

ადამიანმა უნდა გააცნობიეროს სამყაროს არსი, რომ თავისი ადგილი განსაზღვროს მასში. უკვდავი, მარადიული, დაუსაბამო და უსასრულო მხოლოდ ღმერთია. „უკვდავება თავიდან ბოლომდე თავისუფლების ნაყოფია“ (ზიზულასი, 2021:331).

მაშასადამე, „ადამიანი“ როგორც კონცეპტი, ქრისტიანული მსოფლმხედვე-ლობის ჭრილში მოიაზრება და ჩვენი სამიზნე პერსონაჟების მსოფლმხედველობას და მხატვრულ სახეებს გვიხსნის.

ვიზუალური აღწერის მხრივ ღარიბია ჰაგიოგრაფიული პორტრეტი. მხოლოდ ერთგან წუხს **შუმანიკი** თავის გარეგნობაზე და ამბობს, რომ მისი ყვაილი და ნაყოფი ვარსკენმა მოაშთო. პორტრეტის კლასიკური სურათი არ გვხვდება, მაგრამ ეს ტექსტი უდავოდ შეიცავს კინესიკის ელემენტებს (ჟესტი, მიმიკა, გამოხედვა, პოზა). დინამიკური პორტრეტის ნიმუშებია: ხატი ... დაბმარული და განსივებული“; სისხლი ... პირსა მისსა და ნაცარი, რომელი თვალთა მისთა შთაცვეულ არს“, ან კიდევ: „... ყბანი და ზოგნი კბილნი შთამუსვრილ არიან“. ეს ფრაზები ვიზუალიზაციაში გვეხმარება და ნაწილობრივ ავსებს სრული პორტრეტის დეფიციტს, ამავედროულად, ახასიათებს მეორე პერსონაჟს – ვარსკენს.

შუმანიკის პორტრეტის დასახატად გამოიყენება პერსონაჟის თვით-დახასიათება, ავტორისეული დახასიათება და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, მოცემულია პორტრეტი განვითარებაში: შუმანიკი სიყმაწვილეში და ნაწამები შუმანიკი.

მნიშვნელოვანია სამოსზე მინიშნება: „შინაგან ძაძა ემოსა და არავინ იცოდა ჩემსა გარეშე, ხოლო გარეგან კაცთა თვალსა ანტიოქიისა პალეკარტი ემოსა.“ პერსონაჟი ორი ერთიდაიმავე სემიოტიკური ნიშნით–მეტყველი სამოსი, სემიოტიკური პორტრეტის მწვერვალია.

ბასილი ზარზმელის ნაწარმოებში „ცხოვრება და მოქალაქობა ღმერთშემოსილისა ნეტარისა მამისა ჩვენისა სერაპიონისი“ ფუნქციურად გაიღვებს სამოსის, როგორც სემიოტიკური ნიშნის, თემა: „კაცნი მინახ-ვან...ხატითა და სახითა მონაზონთათა და არა საოცრად, არამედ ცხადად“ (85); „არღარა იყო ჩვენ თანა სახესამოსელთა ჩვენთა და ყოვლითურთ დაბძარულ იყვნეს ასონი ჩვენნი...“ (102).

„სამოსელი ჩვენი ყოვლად არღარა იყო და ფერხნი ჩვენნი დაჯეჯკილ და დაბძარულ იყვნეს...“ გარეგნობაზე სხვა მინიშნება ტექსტში არ არის, მაგრამ სამოსი, რომელიც გარკვეული სემიოტიკური ნიშანია, საინტერესოა.

გიორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრებაში“ ავტორი საკმაოდ ვრცლად ახასიათებს პერსონაჟს: „ხოლო იყო ხილვითა დიდ, ხორცითა თხელ, ჰასაკითა სრულ, ყოვლად კეთილ, სრულიად გუამითა უბიწო...“

მისი ზნეობრივ-ინტელექტუალური პორტრეტი შთამბეჭდავია. ეს თავის დროზე შემოქმედებით სითამამედაც შეიძლებოდა მიეჩნიათ: „ხოლო იყო ხილვითა დიდ, ხორცითა თხელ, ჰასაკითა სრულ, ყოვლად კეთილ, სრულიად გუამითა უბიწო...“

ორგან ისევ ვხვდებით გრიგოლის გარეგნობის აღწერას: ერთხელ ვიხილეთ მკვლელის წინაშე მიმავალი მწირული სამოსით, რომელიც ზეციური ნათლით ბრწყინავდა და მეორედ–ჯავახეთის კრებაზე. აქაც თითქმის იმავე სიმბოლიკითაა შემკული მისი გამოსახულება.

ზემოთ მოყვანილი რამდენიმე მაგალითი აჩვენებს, რომ აგიოგრაფიას უფრო სულიერი პორტრეტი აინტერესებს. მისი დანიშნულება სულიერი, შინაგანი ხატის, „შინაგანი კაცის“ გამოვლინებაა. ის უფრო სემიოტიკურ, მინიშნებით დატვირთვას ატარებს და, ფუნქციური ერთფეროვნების გამო, დამოუკიდებელ მხატვრულ ღირებულებას არ წარმოადგენს.

2.2. საერო მწერლობის აღმოცენება და განვითარება

საერო მწერლობა მატერიალური სამყაროთი დაინტერესდა. მან დაიწყო ამქვეყნიური ცხოვრების ასახვა. საინტერესოა გარკვევა იმისა, რა მოლოდინი უნდა გვექონდეს მისგან, რომელ სახეებს აღიარებს, რა მხატვრულ ხერხებს გამოიყენებს და რა ოდენობით იქნება მასში პორტრეტის ელემენტები.

„ამირანდარეჯანიანი“ პორტრეტებით ძალიან ღარიბია. აქ დატვირთვა ფერის სიმბოლიკაზე მოდის, თუმცა ჟესტი საინტერესოა და მეტყველი: „გადახდა და თავყანისცა მან კაცმან“. აქცენტი ისმება სამოსზე, როგორც სოციალური სტატუსის ნიშანზე.

„ვისრამიანში“ საინტერესოა რამინის გარეგნობის აღწერა. ის უდავოდ უნდა ჩაითვალოს პორტრეტული ხელოვნების ადრეული ფორმის შედეგად. „... სახე უმსგავსოდ ტურფა ჰქონდა ყოვლისა თანა სახამსოდ. პირად მზესა ჰგვანდა, თვალ-წარბ შავი, თმანი მდიდარნი და გრუხნი, შავნი წვერნი...“ . თვით ტექსტი ქართული თარგმანთხელოვნების დახვეწილობის სემიოტიკური ნიმუშია.

სარაინდო ეპოსი მთლიანად კარგავს ჰაგიოგრაფიის ხაზს და სულიერი მხარის საჩვენებლად ხშირად მითოსს დაესესხება.

შოთა რუსთაველი პორტრეტის ხატვის ხერხს ფუნქციურად ტვირთავს და მიზნობრივად იყენებს; უცხო მოყმეს სამოსი კი ნაწარმოების მთავარი ინტრიგაა სათაურიდანვე, ვეფხის ტყავი ტარიელის მუდმივი პორტრეტული ნიშანია. რუსთაველმა შემოიტანა სრულფასოვანი, როგორც ბუკვალური, ისე ფსიქოლოგიური, ფუნქციური და სემიოტიკური პორტრეტები.

მიიჩნევენ, რომ დ.გურამიშვილამდე პორტრეტის ელემენტები აღარ გვხვდება.ეს არსწორია. საინტერესოა მეფე ლუარსაბის პორტრეტის მაღალმხატვრული ნიმუში ანტონ კათალიკოსი ნაშრომში „წიგნი მარტირიკა“. 264 სიტყვით ავტორი დეტალურად აღწერს არამხოლოდ მეფის სახის ყველა დეტალს, არამედ,მაგალითად, ფეხს და მუხლს და სხვ., რომლებსაც სხვა ავტორები ასე დაწვრილებით არ განიხილავენ.საყურადღებოა,რომ არსადაა ნახსენები თვალები.

„წიგნი მარტირიკა“ 1769 წელს გამოქვეყნდა, „დავითიანი“ კი 1787 წელს. ამდენად, ქრონოლოგიურად პირველობა „მარტირიკას“ ეკუთვნის, თუმცა პორტრეტულ ხერხთა რიცხოზობით, რასაკვირველია, დავით გურამიშვილი შეუდარებელია.

დავითი კინეზისა და სემოტიკის ელემენტებს იყენებს აქტიურად და ამტყველებს მათ გმირის პორტრეტის შესაქმნელად. მასთან აქტუალურია სამოსი, თავსამკაული, ჟესტი, ბუკოლიკური სახის ელემენტები. მას დამსახურებულად მიიჩნევენ „მომდევნო თაობებთან“ ახლო მდგომ წინამორბედად (ბარდაველიძე, 1967:51).

თავი III. პორტრეტი მე-19 საუკუნის 50-იანი წლების რეალისტურ პროზაში

3.1. პორტრეტი 50-იანელების რეალისტურ პროზაში

XIX საუკუნე ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი და საინტერესო პერიოდია საქართველოს ისტორიაში; ის რუსეთის იმპერიას „შეუერთდა“,თუმცა ამის შედეგებზე ფიქრი ნაადრევი იყო... ქართული რეალიზმი 50-იან წლებში უკვე ჩამოყალიბებული მეთოდია ახალი ჟანრებით, პროზაული ენის, სოციალური რომანის დამკვიდრებით, ურბანისტული პასაჟებით და ფსიქოლოგიური პორტრეტით, რომელმაც შექმნა კიდევ ერთი, ე. წ. „ახალი ადამიანი“,პრინციპულად მნიშვნელოვანია გარკვევა და შესწავლა

გარემო ფაქტორებისა, რომელშიც აღმოცენდება და ვითარდება ახალი ადამიანი.

3.2. 40-50- იანელების ქართულ პროზაში ასახული „ახალი ადამიანი“.

ა. დანიელ ჭონქაძე

მე-19 საუკუნის ქართულ ლიტერატურაში კრიტიკული რეალიზმის სკოლის ჩამოყალიბებისთვის ნიადაგი ჯერ კიდევ დ. ჭონქაძემ მოამზადა. „სურამის ციხეში“ მთავარი არაა ბატონყმობის კრიტიკა. გარემო ფაქტორები ვერ ცვლიან ადამიანებს, ისინი მხოლოდ მაპროვოცირებელ ფუნქციას ასრულებენ. აქ ზოგადადამიანური ბუნებაა სამიზნე ცნება. მოთხრობის მთავარი თემაა ადამიანი დაკარგული პირველხატივით, თუმცა ჭონქაძის „ახალმა ადამიანმა“ ვერ გაარღვია მოჯადოებული წრე. ის მიემსგავსა თავის წინამორბედს; მასში საინტერესო სემიოტიკურ ნიშნებს ვხვდებით.

ბ. გიორგი ერისთავი

გიორგი ერისთავი მკითხველმა გაიცნო კომედია „შემლილით“. შემლილად მიიჩნევენ ტასოს, რომლის დანაშაული მხოლოდ ის არის, რომ „სხვანაირია“. ყველა საზოგადოება, რომლებიც შორსაა ტოლერანტულობის ცივილიზებული გაგებისაგან, სხვადასხვა ფორმით ერჩის განსხვავებულს და მისი მარგინალიზებით ათასგვარ პრობლემას წარმოქმნის. აქ ლიტერატურის უმთავრესი და უდიალესი ფუნქცია იკვეთება – ნებისმიერ ვითარებასა და გარემოებაში შეახსნოს ადამიანს, რომ ის არის მიწიერთა შორის უმაღლესი არსება, რომელსაც ჰუმანიზმი უნდა ასაზრდოებდეს, სხვა ყველაფერი დასაღუპავადაა განწირული. ახალმა დრომ გაააქტიურა ახალი ფენა ტიპი – თაღლითი („მევახშე“, „სეკრეტარი სუდისა“, „სეკრეტარი კანტორისა“, „მედიატორი“). კომედია „გაყრა“ კულტურათა განსხვავების საინტერესო საკითხსაც ეხება.

პავლე ტიპური ქართული სახეა, ის ილიას პერსონაჟების წინამორბედია, უდარდელი, უზრუნველი. მამების თაობა დაბნეულია, შვილთა თაობა უნებისყოფა და ისევ ძველ ცხოვრებას უბრუნდება. გიორგი ერისთავის ვაჭრები ჩამოყალიბდნენ ცალკე ფენად და ცდილობენ თავიანთ სახლებში დაამკვიდრონ „მაღალი ეტიკეტი“.

გ. ლავრენტი არდაზიანი

„სოლომონ ისაკიჩ მეჯღანუაშვილი“ გვიჩვენებს, თუ როგორ ჩამოყალიბდა ვაჭარი – როგორც სახე. მწერალი სოფლად სოციალური ცხოვრების რღვევაზე წერს– ესაა თავადაზნაურობის გაკოტრება და მეტოქე ფენა. ასე გაჩნდა ლ.არდაზიანის შემოქმედებაში სახე-სიმბოლოები ანდუყაფარ-პავლეებისა თუ მიკირტუმ-კარაპეტების სახით.

„ბიზნესში წვრილმანი არ არსებობს“ და „ბიზნესს მორალი არა აქვს“,– ასეთი იყო გზამკვლევი. ბალზაკისეულ მევახშეთა ტიპებს გასცდება სოლომონის სახე და ის უფრო დრაიზერის „ფინანსისტს“ემსგავსება. მკითხველის სიმპათიას იმსახურებს რაინდიძე. მან თავის მამაპაპისეულ სახლს მიაშურა, ადადგინა, ახალი სიცოცხლე მიანიჭა... ამ და ბევრ სხვა შესტს სემიოტიკური ნიშნის ფუნქცია ეკისრება.

მოკლედ, 60-იანელთა წინამორბედების მხატვრული სახეები საინტერესოა, მაგრამ პორტრეტული ხერხებით ღარიბია.

მცდელობის მიუხედავად, მე-19 საუკუნის 50-იანელებმა ვერ შეძლეს პორტრეტის, როგორც გამოწვევის, დაძლევა. ცალკეულ შემთხვევაში შეგვხვდა შესტი, უფრო იშვიათად–მიმიკა, მაგრამ არაბუნებრივად მრავალრიცხოვანი და არათანაბარი პროპორციით დამუშავებული პერსონაჟების ფონზე ისიც იკარგება.

თავი IV. პორტრეტის მხატვრული ფუნქცია ქართველ 60-იანელთა პროზაში

აკ. კენჭოშვილი მიიჩნევს, რომ ილიამ „კაცია-ადამიანით?!“ დაუდო საფუძველი „პოლიტიკურად მძაფრ კლასიკურ სატირას“, რასაც პორტრეტის ხატვის ილიასეული ხელწერის მნიშვნელოვან იარაღად განიხილავენ. „პერსონაჟის ენის ინდივიდუალიზება“ ილიასთან მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტია.

„მგზავრის წერილებში“ დიალოგი მოხევესთან აჩვენებს, როდენ გაზრდილია დიალოგის სტილისტურ-ფუნქციური დატვირთვა. მოხევესთან დიალოგში ილია მთელ თავის სამოქმედო პროგრამას აანონსებს. მაინდივიდუალიზებელი რემარკები ზრდის დიალოგის ფუნქციას და გადამწყვეტ როლს თამაშობს გმირების ხასიათის გახსნაში.

ილიამ შექმნა უამრავი ტიპი, მაგრამ არ ჰყავს ეპოქისთვის აქტუალური, მაგალითად, ბანკირის ან მასწავლებლის ტიპები.

4.1. პორტრეტის მხატვრული ფუნქცია ილია ჭავჭავაძის პროზაში

ა. „გლახის ნამბობი“

აქ მოცემულია პასაჟი ადამიანის ტანჯვისა. ერთი მიმიკური ჩრდილიც კი არ რჩება მწერალს ყურადღების მიღმა. მხატვრული თვალსაზრისით სრულყოფილია პორტრეტი, რომელიც მარტო ტიპს კი არ გვიხატავს, არამედ სერიოზულ ანთროპოსოფიულ განაცხადს აკეთებს, ხორცის წარმავლობასა და სულის უკვდავებაზე გვესაუბრება და ამ არგუმენტით გვავალდებულებს, დავინახოთ თავისუფალი ადამიანი, რომელსაც კაცთა მანქანებით შექმნილი სხვა ბარიერი ვერ წაართმევს ღვთისგან მინიჭებულ ამ დიდ ძღვენს. ხორცი ცოცხლადვე შემოხრწნია გლახას, სული მალე გაიხდის მიწიერ სამოსს. ის გულნატკენია, შეურაცხყოფილია, დამცირებულია ამ გარემოში. ილია გლახას თვალეებს ალაპარაკებს და გენიალურ სემიოტიკურ პორტრეტს ხატავს.

ჟესტით შემოდის იმ დროისთვის მეტად აქტუალური და ახალი სახე მოძღვრისა. ახალი მოძღვარი ისეთ ფასეულობებზე საუბრობს, რომელსაც დრო და ეპოქა ვერ ცვლის, რადგან თავიდანვე სრულყოფილი იყო. ესენია ადამიანის თავისუფლება, მისი უფლებები, მოვალეობები, სიყვარული, ზრუნვა სხვებზე და განათლება.

ბ. „მგზავრის წერილები“

განათლების მიღების შემდეგ სამშობლოსკენ მომავალი ილია ერთი შეხედვით უბრალოდ აღწერს და მკითხველს უზიარებს შემხვედრთა პორტრეტებს.

პირდაუხანელი და თავდაუვარცხნელი „იამშიკი“, ფოსტის „პოვოსკას“ რომ მართავს, დანახვისას კონტრასტულ განცდას იწვევს, რადგან ოდნავადაც არ ჰგავს რუსი მხატვრების ტილოებზე გამოხატულ კოლორიტულ სახეს, ნამდვილი უფრო საძაგელია. ეს საინტერესო ტიპი დახატა და მაშინვე გამოიყენა საკითხის განზოგადებისთვის: მამულის თვალისამბმელ კვამლზე მეტაფორული მსჯელობა მოაყოლა, მაგრამ ვიცით, რომ ასე მარტივად ამ ტიპს არ დაეხსნება ილია და მალევე ვიხილავთ მის დატვირთვას– ის მთელი რუსეთის სახეა და მისი გონებრივი განვითარების მაჩვენებელია.

ახლადგაცნობილი ფრანსიელი ცნობისმოყვარეა, აინტერესებს, ვისი მოგონილია „ფომტის“ ეტლი. მგზავრის პასუხზე, რუსისაო, წუხს, რომ საბრალო ქართველი იძულებულია, იმგზავროს ამ ეტლით და „გამოალაყებინოს“ ტვინი. ისევ ჟესტი და თანაც– ორგვარი. ერთი მეტყველია, მეორე– უტყვი, უფრო სწორად პირუტყვეულია. ამ ორი წინადადებით თითოეული პერსონაჟის ემოციურ-ინტელექტუალური სახეა დახატული. ფრანსიელის, რუსი იამშიკის და რუსი ოფიცრის შემდეგ ავტორს შემოჰყავს ქართველი, მოხევე ლელთ ღუნია. ეს ის ტიპია, რომელსაც სხვა დროში მოუწია ცხოვრება და თავისი შინაგანი პროტესტებისა და სხვა დამოკიდებულებების მიუხედავად, იძულებულია, მიჰყვეს

დინებას შინაგანი ეროვნული განწყობით. მისი სახე ავტორმა სახასიათო მეტყველებით სრულყო.

გ. „სარჩობელაზედ“

მოთხრობაში „სარჩობელაზედ“ სამივე მთავარი გმირი: ბეჟანი, მისი ძმა და მოხუცი მეურმე გამოკვეთილი სახეები არიან, არსებობისთვის ყველა თავისებურად იბრძვის. ზოგი ზნეობრივად, ზოგი უზნეოდ, მაგრამ თვითგადარჩენის ინსტინქტი ძლიერია. გადარჩენას ცდილობდა ორი საბრალო, დედისაგან განწირული ყმაწვილი, რომელთაგან სასტიკმა ბრბობ ბოროტმოქმედები შექმნა და ბოლოს შეიწირა კიდეც: „ჩერქეზულქუდიანი თექვსმეტ-ჩვიდმეტი წლისა იქნებოდა, მეორე ან თოთხმეტისა, ან თხუთმეტისა. უფროსის სახე არ იყო ძალიან მარილიანი: იმის სხარტე და ფირფიტა ნიკაპი, თვალთა ხამხამი ცხადად ამბობდა, რომ ამ კაცის კანში რაღაც უცხო გულია დამალული. მეორე, უმცროსი, – უფროსსა ჰგვანდა და კიდეც არცა ჰგვანდა... ამის შავი და ღრმა თვალები მკვახედ გამოიყურებოდნენ, წარბზეკრული და გულდახურული, თითქოს რაღაცას ითმენსო...“

არცერთ ლიტერატურას არ უფიქრია ამდენი ადამიანის თვალიდან მომდინარე შინაგანის მიმოხრაზე. მანამდე კლასიციზმს, განსაკუთრებით სენტიმენტალიზმს, ახასიათებდა ტანჯვის და განცდების უსიტყვო გამოხატვა. ჩამოხრჩობის სცენა მის თვალწინ შედგა, მაგრამ პეტრემ მაინც ვერაფერი გაიგო და როცა თითქმის მიხვდა, არ დაიჯერა. მისი ინფანტილიზმამდე მისული სიბრყვე, სწორედაც რომ დანაშაულია.

დ. „ოთარაანთ ქვრივი“. „ოთარაანთ ქვრივიში“ სხვაგვარი სიღრმე, ლაკონიურობა და ლიტერატურული ხარისხია. მსგავსი დიდოსტატობით უსიტყვო ტანჯვის გადმოცემა არ აკმაყოფილებს ილიას და ამ სცენას მონოლოგიც მოჰყვება გმირისა, მონოლოგს–კვლავ კოორდინაციადარღვეული ჟესტური მოძრაობები. გენიოსმა კომბინაციის საშუალებით განცდის მთელი სიმწარე მოიტანა

ჩვენამდე. ამ ნაწარმოებს ამშვენებს განახლებული ტიპი თავადისა, რომელიც განათლებულია და პროგრესული.

საინტერესოა დახატული ქვრივის სახე, შვილის სასიკვდილოდ დაშავებას რომ იგებს და მოდის. ამ რთულ სახეს ერთი ფონური ფიგურაც ასდევნებია– ეს სოსია მეწისქვილეა თავისი ამადლებული და წრფელი სიყვარულით. მის ფონზე იკვეთება ქვრივის ხასიათი.

ილიას ტიპთა გალერეა მრავალფეროვანი, დახვეწილი და მრავლისმეტყველია. მწერალმა ეპოქა შექმნა, რომელიც დღემდე სულმოუთქმელად იკითხება.

4.2. გროტესკული პორტრეტები ილია ჭავჭავაძის თხზულებებში

საზოგადოების დეგრადირების გამოხატვა ყველაზე ეფექტიანად სწორედ გროტესკს შეუძლია. აქ გარემოც გროტესკული გაპიროვნებული პერსონაჟია. გარემოს ჰერმენევტიკული დატვირთვა ილიასთან ამის ცხადი მაგალითია. ლუარსაბის სახლ-კარი ვიზუალიზებულ პორტრეტზე ნაკლებად არ გვაცნობს ლუარსაბსა და მის მეუღლეს.

გროტესკი ესთეტიკური პლატფორმაა რეალიზმიდან ექსპრესიონიზმამდე, „ახალ რომანამდე“ და „აბსურდის თეატრამდე“; მას ახასიათებს მასობრიობა. ე. წ. ორმოცდაათიანელებმა გროტესკის საეტაპო გალერეა შექმნეს. ილიას რეალიზმი ტიპს ატიპურ გარემოშიც საინტერესოდ ხატავს. მასთან ზოგჯერ გარემო არანაკლებ გროტესკულია.

ყველაზე ცნობილი გროტესკული სრულყოფილება ლუარსაბ თათქარიძის სახეა. ტრაგიკულია ისიც, რომ მცირერიცხოვან და გაუბედურებულ ერში ბევრი ლუარსაბია. ის ეპოქალური ტიპია და იმდენად ქართულია, რომ გვავიწყდება კიდეც, რომ მას ჰყავს წინამორბედი ფრანსუა რაბლეს პერსონაჟების სახით და უახლოესი „ნათესავი“ ილია ობლომოვი რუსული რეალობიდან. აქ

საინტერესო ტენდენცია იკვეთება. ილიას ჰყავს მახინჯი ლუარსაბი და დარეჯანი, რომლებიც ერთი შეხედვით არაფერს უშვებენ სამყაროს, მაგრამ ასეთი არსებობა უკვე დანაშაულია.

„გლახის ნაამბობში“ დათიკო უმშვენიერესია ფიზიკურად, მაგრამ მას უმახინჯესი და უბოროტესი სული აქვს. მოთხრობაში „სარჩობელაზედ“ კლასიკური გროტესკული სახეა ბრბო, რომელმაც ჩამოახრჩო თავისივე შექმნილი ბოროტება უბედური ყმაწვილის სახით.

„მგზავრის წერილებში“ გროტესკულია სახე „ოყრაცული შესახედაობის იამშჩიკისა“. საინტერესო სახეა საქართველოს „განმანათლებელი“ რუსი ოფიცერი, რომელსაც ქალთა განათლების წყაროდ და შესაფასებლად „იზლერის ბაღი“ მიუჩნევია, ხოლო ქვეყნის განათლებულობის საზომად გენერალთა რაოდენობა, რომელთაც ჩინი „რთული“ ბუზსაჭერი კონსტრუქციების გამოგონებით მიუღიათ.

ილიას ჰუმანიზმის საფუძველი დვთისმეტყველებამია. ადამიანი, რომლის ეტიმოლოგიური საწყისიც ბიბლიური ადამიდან მოდის, მწერლის აზრით, ვალდებულია, დარჩეს პირველქმნილი ადამის მატარებლად. ავტორი ერთგან იტყვის: „ვაი, რა ცარიელია ეს სავესე ქვეყანა უადამიანოდ!“.

გროტესკი ილიასთან რეალიზმის არსის ეფექტურად წარმოსაჩენად გამოიყენება, მთავარი ფასეულობა კი ზოგადადამიანურ მასშტაბებზე გასვლაა.

4.3. „ხალხის გროვა“

მოთხრობაში „სარჩობელაზედ“, ზემოთ განხილულთა გარდა, ჩნდება კრებითი ხასიათის მქონე, მაგრამ მაინც ერთსახოვანი, მოქმედი გმირი – „ხალხის გროვა“. პეტრეზე მეტი ესმის „ხალხს“, მათ იციან რომ ახლა ადამიანს ნამდვილად ჩამოახრჩობენ. ასეთია ეს კრებული – მოჩვენებითად მგრძნობიარე და სამართლიანი, სინამდვილეში კი – ყალბი და ცარიელი.

4.4. პერსონაჟი – „ბრბო“.

„სარჩობელას“ შემთხვევაში ყველაზე თვალში საცემია გაუნათლებლობა, მაგრამ ეს ერთადერთი საფრთხე არაა. „კომპლექსურ ტიპს“ ჰყავს დომინანტი, რომელიც ბრბოს აქტივაციას იწვევს. საფრთხის შემცველია „განტევების ვაცის“ არსებობა, ვინც განუსჯელად ცხადდება „ყველაფერში დამნაშავედ“. თუ ლიდერი ისეთ იდეებს ქადაგებს, რომელიც გაუგებარი და მიუღწეველია მასისთვის, მას უქვეითდება თვითშეფასება, ქვეცნობიერი განიცდის პროტესტს და ეძებს დამნაშავეს (ბონი:2013). სწორედ ამ ეტაპზე პიროვნება აკეთებს ანალიზს და მიდის სწორ დასკვნამდე. ის კი, ვინც არ არის პიროვნება, ხდება ბრბოს წევრი და „სინდისის“ დასამშვიდებლად და მორიგი აგრესიისთვის ეძებს „განტევების ვაცს“.

4.5. სახე- იდიოტი...

სიტყვა **იდიოტი** (ბერძნ. idiotos) აღნიშნავდა 1. უბრალო ადამიანს, რომელიც არ იდგა სახელმწიფოს სამსახურში, არ იყო ხელისუფლებაში, არ იყო არც სამხედრო პირი; 2. უბრალოდ გულწრფელს, გაუნათლებელს და მიამიტს. 1526 წელს პარაცელსმა ეს სიტყვა გამოიყენა გონებასუსტის აღმნიშვნელად.

რუსულში ა. პუშკინმა შესძინა მესამე მნიშვნელობა, ესაა სიწმინდეს მიღწეული მიამიტობა. ილია ამ მნიშვნელობით იყენებს ბრიყვს (ლექსი, პოეტი); ამ დიადი სახის შემოქმედი თ. დოსტოევსკია. „იდიოტს“ „შაბათის რომანსაც“ უწოდებენ. აქ ჩანს ადამიანთა უგუნურება, რომლებმაც იციან, რომ ქრისტე უნდა აღსდგეს, მაგრამ მაინც ინტერესით ელიან, რა მოხდება. „კაცის ძე კი შაბათის უფალიც არის“. იდიოტი, როგორც დიაგნოზი, ნაწილობრივ მიესადაგება ლუარსაბ თათქარიძეს.

იდიოტი ფსიქიატრიაში ჰქვია ოლიგოფრენიის მკვეთრად გამოხატულ ფორმას- გონიერების, მეტყველების, ემოციის, ნებისყოფის და მოტორიკის შეფერხებას, ინტელექტუალური განვითარების ჩამორჩენას. მის გამომწვევ მიზეზთა შორის არასწორ

აღზრდასაც ასახელებენ. საყურადღებოა ე.ი ბოგდანოვის კლასიფიკაცია, რომელიც ლუარსაბის პორტრეტულ სახეს ზუსტად მიესადაგება: ინტელექტის დაქვეითება, მეტყველების საერთო სისტემური განუვითარებლობა, ყურადღების დაქვეითება, აღქმის დარღვევა (ფრაგმენტულობა, შენელებული აღქმა და სხვა), აზროვნების არაკრიტიკულობა, არაკონკრეტულობა, მეხსიერების მცირე პროდუქტი-ულობა, შემეცნებითი ინტერესების მოუმწიფებლობა-შეუფერებლობა; დარღვევა ემოციურ-ნებელობით სფეროში (არამყარი ემოციები, მცირედ დიფერენცირებულიობა, მათი არაადეკვატურობა).

ეტიმოლოგიურ ონლაინლექსიკონში ვკითხულობთ: სიტყვა იდიოტს „კეთილშობილური“ წარმომავლობა აქვს. ბიზანტიურ - ქრისტიანული სასულიერო ენაზე მისი მნიშვნელობები იყო „არაეკლესიური“, „ერისკაცი“. ამის გამო ისინი ითვლებოდნენ უგუნურებად და სიტყვამაც ნელ-ნელა მიიღო ეს მნიშვნელობა. ფრანგულში იდიოტი უსწავლელი მდაბიათა, ბერძნულში - უციცი და „პროფანი“ „ერისკაცი“, ხოლო შემდეგ შეიძინა „თავისებურის, უცნაურის, განყენებულის, არაჩვეულებრივის“ მნიშვნელობა. პარაცელსთან (1526 წ.) იდიოტი შეშლილს ნიშნავს.

კნიაზ მიშკინის სახეში ხშირად ხედავენ ქრისტეს სახის ბიბლიურ ალუზიებს; მაგალითად, მას მოიხსენიებენ მხსნელად. იგი არ განსჯის ადამიანებს, ცდილობს, დაეხმაროს ყველას, სრულად იგნორირებული აქვს პირადი „მე“, მასში არ არის არავითარი მზაკვრობა, სწორედ ამიტომ ის სხვათათვის „იდიოტია“. საბოლოოდ მიშკინი ბანალური იდიოტის მდგომარეობაში აღმოჩნდება და კვლავ სამკურნალო დაწესებულებას მიაშურებს. თუკი მას ქრისტეს ალუზიად მივიჩნევთ, ვნახავთ, რომ ორი ათასი წლის შემდეგაც კაცის ძეს კვლავ არ აქვს ადგილი, „სადა თავი მიიდრიკოს“. სხვადასხვა ტიპის „იდიოტური“ სახეებია ფრანსუა რაბლეს „გარგანტუა და პანტაგრუელის“ პერსონაჟები. ყველა მათგანი ახალი ტიპია და

კონკრეტულ მხატვრულ ფუნქციას ასრულებენ ლიტერატურაში. ლუარსაბის სახე მასშტაბურობით მათ არ ჩამორჩება.

4.6. პორტრეტი აკაკის პროზაში

აკაკის პროზა მდიდარია სახეებითაც და ხერხებითაც. აკაკის შემოქმედებაში რელიგიური თემატიკა ეყრდნობა მართლმადიდებლურ-რელიგიურ პრინციპებს... მაგრამ არ იფარგლება მხოლოდ დოგმატური მიდგომით, სულიერ შემეცნებით პროცესს ფილოსოფიური მსჯელობის ფორმას აძლევს და პერსონაჟის განსჯის საგნად აქცევს (ბალაძე, 2017).

ამბერკი გაჩეჩილაძე ხალხში მიძინებული ისტორიული პერსონაჟებისა და სახალხო გმირების სახეების აკაკისეული აღორძინების მცდელობაზე საუბრობს. ნათელა, კიკოლა და ბაში-აჩუკი რომ ხალხური გმირები არიან, მიზანი ხალხში ეროვნულ-პატრიოტული შეგნების გამოღვიძებაა.

რაც შეეხება პორტრეტული ხატვის მანერას, აკაკი მსახიობის ოსტატობას მინდობია და შენიშნავს: „აქტიორი იგივე მოძრავია ხალხისა, ის არის მწერლის თანაშემწე... მწერლის სურათებს ახორციელებს და ერთად თავმოყრილ ხალხს ცოცხლად და ნათლად გადასცემს“.

მკვლევარი ა. გაჩეჩილაძე წერს: „აკაკის ახასიათებს ერთი გარკვეული ისტორიული სახის, გმირის წინა პლანზე წამოწევა, მასთან ერთად ზოგჯერ მოქმედებენ მკრთალად გამოკვეთილი სახეები, პორტრეტები (გაჩეჩილაძე, 1954).

„ჩემი თავგადასავალი“ მემუარული ნაწარმოებია. „ბაში-აჩუკი“ ისტორიულია, გმირთა გალერეა დიდია, პორტრეტული სახეები – ნაკლები. ძველი, სარაინდო ეპოსის იდეალებისა და რეალობის შერწყმა თანამედროვეობასთან აკაკის ხედვაა. ბიძინა, შალვა და ელიზბარ ქსნის ერისთავების განცდების ვიზუალური გამოვლინების აღწერა საუკეთესო იქნებოდა აკაკის კალმით, მაგრამ ავტორი საკითხის თხრობით შემოიფარგლა, თუმცა აქ ერთი

შთამბეჭდავი ჟესტია: „პასუხის ნაცვლად წამოდგა ზეზე მოხუცი ელიზბარი, მიდგა სარკმელთან, გაიხედა შიგ და დაფიქრდა. დარბაზი გაოცებით შეაჩერდა,– „ბატონო მეფევე!– ..ამ თქვენს ჭადარს რა დამართნია ეს, რომ ფოთლები სულ გასცვენია?“. აქ ჭადრის მეტაფორიზება სემიოტიკური დატვირთვის მატარებელია.

ემოციური პორტრეტია ბ. ჩოლოყაშვილისა: „მკრთალი ნათელი, სახიდან მინაშუქი, პარპალით ეცემოდა სასოებით აღტყინებულ მის ვაჟკაცურ სახეს და მდუღარე ცრემლები წურწურით ჩამოდიოდნენ წვერ-ულვაშზე“. უშიშარი ვაჟკაცები ტირიან უფლის სიწმიდისა და დიდებულების წინაშე. სულის უკვდავება სხვა მსახურებას მოითხოვს. ეს მისტიკური წამები აკაკისთან ხშირად გვხვდება და მარადისობაზე დაგვაფიქრებს.

ცენტრალური ფიგურა ბაში-აჩუკია, ყველაზე ხალხური გმირი, ვინც კი ოდესმე ჰყოლია ლიტერატურას. ხალხში გაიზარდა, მათგან ისწავლა ცხოვრება, რომელიც მასვე მიუძღვნა. მწერალი ბაში-აჩუკს, როგორც ხალხისთვის მებრძოლ ტიპს, ხატავს და პორტრეტული კონკრეტულობით არ გვანებივრებს.

აბდუშაჰილი მტერია, მაგრამ მისი ვიზუალის აღწერა ჭიდაობისას სიმპათიით განაწყობს მკითხველს: „და შევიდა წრეში წელზევით ტიტველი. ერთი შეხედვით, ჩასხმული, უზარმაზარი, შავი მარმარილოს ქანდაკი ეგონებოდა კაცს. შავი წვერები ტევრად ეყრებოდა გულმკერდზე, დიდი ულვაშები აქეთ-იქეთ ტოტებად სცემდნენ სიგრძისა; დიდროვანი შავი თვალები, სქელი წარბებით გადმოხურულ დაჩრდილებულები, საოცრად ბრიალებდნენ. დაუკრეს საჭიდაო, ატორტმანდა ფალავანი.“

ერთი ერთზე შებმას რომ სთხოვს გული, ეს პატივისცემას გვიორმაგებს. პასაჟს სხვა დატვირთვა აქვს. გვაჩვენებს, რომ რაინდები მხოლოდ ქართველები არ არიან. აბდუშაჰილის ლიტერატურული ტიპი ქართულია თავიდანვე. პირიმზისასაც არ გასჩენია ბარიერი მასთან ურთიერთობისას. ის ბოლომდე

ღირსეულად იბრძოდა თავისი, ანუ ქართველი ხალხისთვის და დაიმსახურა მოსვენებით ცხოვრება სამშობლოში.

საინტერესოა მებრძოლ ქალთა სახეები: პირიმზისა, პირიმთვარისა, მელანო, თუმცა არც მათი და არც სხვათა-მაცაშვილის, თიმსალ მაკოს, ჯანდიერის, შაჰ-აბას პირველის პორტრეტები არ გვაქვს.

თავი V. პორტრეტი ალექსანდრე ყაზბეგის მხატვრულ პროზაში

5.1. ალექსანდრე ყაზბეგის პროზა არავერბალური სემიოტიკის კრილში

ნიშნების გამოყენებას არისტოტელე „სხვა გამოსავლის არქონის გამო“ გამოყენებულ ფორმად მოიაზრებს და აკნინებს მისი, როგორც ხერხის, მხატვრულ ღირებულებას. არისტოტელეს ეს შეხედულება მთლიანად უარყოფილია თანამედროვე სემიოტიკის მიერ. ტექსტთა „მაღალმხატვრულობას“ სწორედ ნიშანთა სისტემების აქტიურად გამოყენება განსაზღვრავს.

გ. კრეიდლინისეული სქემა საინტერესოა სემიოტიური ანალიზისთვის :**პარალინგვისტიკა** (ხმოვანი კოდები); **კინესიკა** (ჟესტები); **ოკულესიკა** (თვალის ენა); **აუსკულტაცია** (აუდიალური ქცევა);**ჰაპტიკა** (ტაქტილური კომუნიკაცია);**ჰასტიკა** (საკვები..);**ოლფაქცია** (სუნის,სურნელი);**პროქსემიკა** (სივრცე);**ქრონემიკა** (დრო);**სისტემოლოგია** (სისტემები) (კრეიდლინი, 2002).

XIX ქართველ მწერალთა შორის ალექსანდრე ყაზბეგი არავერბალური სემიოტიკის ყველა კომპონენტის ფლობის დიდოსტატია. 1. როცა მწერლისთვის მნიშვნელოვანია რომ ნიშანი კონკრეტული სიზუსტით გაიგოს მკითხველმა, ის არავერბალურ პასაჟს ვერბალურ ნარატივსაც ურთავს, რომელსაც ერთგვარი განმარტების ფუნქცია აკისრია. ასე ჩნდება კიდევ ერთი

სემიოტიკური მოვლენა – სინთეზირებული კინემა. რამდენიმე ტექსტს ყაზბეგი სქოლიოსაც ურთავს, სადაც ე.წ. ეთნოსემიოტიკის ელემენტად განსახილველ რომელიმე კომპონენტს განმარტავს, ან ისტორიულად მნიშვნელოვანი ფაქტის დოკუმენტურ წყაროს მიუთითებს. მიზანი ცხადია,სიზუსტეა. მაგალითად, „მამის მკვლელს“ ექვსი სხვადასხვა შინაარსის სქოლიო ერთვის (ყაზბეგი,1993:344, 348, 354, 356, 357, 365).

კინეტიკური ელემენტები იშვიათად ცალკე, ოკულესიკურ, აუსკულტაციურ და ჰაპტიკურ ელემენტებთან ერთად კი ყველაზე ხშირად გვხვდება.

ა. მოთხრობაში „ელგუჯა“ თავების უმრავლესობა იწყება **ქრონემიკული** ფაქტით. განსაკუთრებული ემოციური დატვირთვა მოაქვს მორჩილად თავის დახრის და ბედთან შეგუების გამომხატველ პოზას. მებატონეთა „წელში გამართვას,“ როგორც კინემას, ორგვარი წაკითხვა აქვს.

მწერალი საკმაოდ ვრცლად აღწერს და ბუნებისა და ადამიანის ჰარმონიას, „საერთო შეხამებას“ უწოდებს. თუ ბუნებას ავიღებთ, როგორც **ადამიანის გარშემო და ადამიანებთან ერთად დიდ მოძრაობაში მოსულს (პროქსემიკულ-სისტეოლოგიური ფუნქცია)** ალექსანდრე ყაზბეგი მსოფლიო ლიტერატურის ნიმუშებს ქმნის. განსაკუთრებით მრავლადაა რელიგიური და საწესჩვეულებო ნიშან-სისტემები მდიდარია ჰასტიკური მასალაც: მთის, ხევის იდენტიფიცირების კომპონენტია კონკრეტული საკვები, ხოლო სტუმარმასპინძლობის ტრადიციის ენა ზოგადად ჰასტიკის დატვირთვის მატარებელია.

მაშასადამე, სემიოტიკური ნიშნები ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებითი ინდივიდუალიზმის მთავარი მახასიათებელია. მკითხველამდე ის არავერ-ბალური კომუნიკაციის ხერხებით მიდის, რომ პერსონაჟსა და მკითხველს შუა არ ჩადგეს ავტორი. ალ. ყაზბეგის მდიდარი არავერბალური სემიოტიკა მწერლის

შემოქმედების აღნიშნული კუთხით შესწავლის ინტერესს აცხოველებს.

მოთხრობაში „ელგუჯა“ გაუცნობიერებელი სიგნალები სხეულის ენით გაიცა და ძლიერი გრძნობით ატანილთათვის კვლავ ბუნდოვანი დარჩა. ოციანი წლების დასაწყისში კინესისკის თეორიის განვითარებას დაემთხვა კინემატოგრაფიის, კერძოდ კი მუნჯი კინოს გარიჟრაჟი. ქართული ყველაზე წარმატებული პროექტი, სწორედ, ალექსანდრე ყაზბეგის „ელისო“ და „მამის მკვლელი“ იყო. თითქმის მზა მასალა დატოვა გენიოსმა. სოფლის ძნელ ცხოვრებას რუს მოხელეთა თავგასულობაც დამატებია. ამ ფონზე უაღრესად საინტერესო მეტყველი სახეა სვიმონი: „წარბები რაოდენადმე შეეჭმუხნა და ქვევითა ტურმა თრთოლა დაუწყო“. ეს ნიშნები ვერ წაიკითხა რუსმა და სიმონს ურჩია, რომ ნაცემი მთიელების ჩამოხრჩობა არ იქნებოდა ურიგო, ხალხი ჭკუას ისწავლიდა. ეს ახალი ტიპის მოხელის სახეა. საინტერესოა კავკასიელ მთიელთა სახეები.

ბ. „მამის მკვლელი“

„მამის მკვლელში“ საოცარ თუ უცნაურ მამაშვილურ სიყვარულს ვაწყდებით. მამა გლახაა, დახეტიალობს სოფელ-ქალაქში. მკითხველის გულამდე სათქმელი სათანადო ექსპრესიით ჟესტის საშუალებით მიაქვს: „იმას ჯერ თითქოს რაღამაც ძალზედ მოუჭირა გულზედ, ბოლოს ისე გახურდა, ადულდა ცხლად და მწვავედ წამოვიდა და ყელს მიეზღინა. იმან დაიწყო ყელში ხრიალი და მანამ ვერ დაისვენა, სანამ ცრემლებად არ ჩამოედინა ეს შეგუბებული სულის მღელვარება.“

ასეთი აღწერა ტირილისა მსოფლიო შედეგებშიც არ მოიძებნება: დიდებული კინესიკური პასაჟია ნუნუს სრული გაოგნების გამომხატველი პოზა; „ის გადავიდა კალოში, ერთი ხელით შემოიყარა დოინჯი, მეორე კი ჩამოუვარდა ისე, თითქოს მოტეხილი ჰქონოდა“.

ყაზბეგი უკვდავყოფს ადამიანს ბევრი ტკივილით. ასე იქმნება კლასიკა წერისა, განცდისა, ტკივილისა და მწარე რეალობისა.

გ. „ელისო“

მოთხრობა „ელისო“ უშუალოდ სახეების კითხვით იწყება. სხვა ადამიანთა მიერ გაუსამლისი ტრაგიზმით ნატანჯი ადამიანების გაღერეას ალექსანდრე ყაზბეგთან ემატება ანზორა ჩერბიჟი. მისი სახე ერთ–ერთი დიადია არავერბალურად ამეტყველებულ ყაზბეგის გმირთა შორის. მწერალი ხმათა დიდოსტატიცაა: „ყოველ ადგილს გაჭირვება, კვნესა. ამის ბანად ჭიანურის სევდიანი ხმა და მწარე უსიტყვო გმინვა და ზუზუნნი“. ეს გმინვა და ზუზუნნი ისმის მაშინაც, როცა რუსი „ყაზახების“ მიერ დაცხრილული ანზორა, ელისო და მოხვეე იხილა სტამბოლს მიმავალმა ჩეჩენთ ბანაკმა, მაგრამ მათი დამარხვის ძალაც კი აღარავის შესწევდა.

დ. „ხევისბერი გოჩა“

უიშვიათესი შემთხვევაა, როცა ალექსანდრე ყაზბეგის მოთხრობა კეთილი ამბით იწყება. ბედნიერი მაყრიონის მხიარული ჯირითი ინტრიგას აჩენს, რომ კომპოზიციური კონტრასტი გაცილებით მკვეთრი იქნება.

ხმათა სემიოტიკა ისევ აქტუალურია: „გაისმა წვრილი წკრიალა ხმა „ჯვარულისა“.

ალექსანდრე ყაზბეგი აუცილებლად შემოიყვანს ნამდვილ, ავთენტურ ადამიანს დიდი და წამლეკავი გრძნობებით. მთა მას დახვდება მკაცრი და დაუნდობელი კანონებით. ბედნიერება ისევ ადამიანთა სისასტიკეს ეწირება. დამნაშავე ისევ ადამიანი იქნება: ყველა, ვინც შეამჩნევს პატარძლის განცდებს და აიგნორებს მას. განაჩენი ყაზბეგისებური ხელწერით უმკაცრესია.

ყველაზე ტრაგიკული გმირია ხევისბერი, რომელმაც სამართალი აღასრულა, ამით საუკუნო გაკვეთილი მისცა თემს; მაგრამ აქ გამოგვრჩა მამა, შვილის მკვლეელი... გოჩა შეიშალა.

5. 2. ანტიკური ტრაგედიის გამოძახილი ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებაში

რეალობა სასტიკია – ადამიანი, შექმნილი ბედნიერებისთვის, უმეტესწილად უბედურია. ტრაგედია, თავზარდამცემი, გამანადგურებელი, უძლიერესი ემოციის გამოძვწვევი ამბავიცაა და ჟანრიც, რომელიც ამ ამბავს აღწერს. იგი სათავეს სწორედ ანტიკური ლიტერატურიდან იღებს. ამის შემდეგ ტრაგიკულმა ესთეტიკური გაგება შეიძინა. მაღალი იდეალების მატარებელი გმირის დაღუპვა ესთეტიკის ინტერესის სფეროა, ამაღლებულია; მის დაღუპვაში დამნაშავე მდაბალი სულის ადამიანის მოკვდინება კი – არა: ელგუჯას და გლახას სიკვდილი ტრაგიკულია, გაგისა – არა, მკვლეელი გირგოლა კი უკანასკნელი ზიარების ღირსიც ვერ გახდა.

თუკი ამ ფაქტებს „ნიშნების გამოცნობის“ ხერხით მოვუდგებით, მაშინ ორივე შეიძლება კათარზისის მიზეზად იქცეს. ქართულ ლიტერატურაში ბევრი ტრაგიკული პერსონაჟია, მაგრამ ყველა უბედური მხოლოდ ყაზბეგთანაა. გვიან რეალიზმს ადამიანი სწორედ ამ კუთხით აინტერესებს. რეალიზმმა თავის მხრივ ტრაგიკულობის ხარისხი გაზარდა, რადგან ჩვეულებრივი ადამიანი თავისი მიწიერი შესაძლებლობებით უფრო ადვილად აღმოჩნდა დაჩაგრული. ადამიანი, რომელიც მთლად მარტოა წუთისოფელში, უფრო ტრაგიკული და საბრალოა

„ჩვენაირი“ (არისტოტელე) პერსონაჟის დასახატავად ალექსანდრე ყაზბეგმა გამოიყენა მხატვრული ნარატივი და ევპრაქსები, ხოლო ორი სხვა უმთავრესი ინსტრუმენტი მას გამოარჩევს თანამედროვეთაგან და ახალ ეტაპს ამკვიდრებს ქართულ ლიტერატურაში. ესენია ვიზუალური პორტრეტის დატვირთვა განსაკუთრებულად ზუსტი და უხვი დეტალებით და ფსიქოლოგიური პორტრეტის გადმოსაცემად არავერბალური ნიშნების გამოყენება. ტრაგიკული მოვლენები ილიასთანაც უხვადაა, მაგრამ ალექსანდრე ყაზბეგის ტრაგედიები

ყოვლისმომცველია და შეუქცევადი, ამდენად, მასშტაბებით უფრო ახლოა ეპიკურთან. შინაარსის გარდა, იგი სტრუქტურულადაც არისტოტელეს ბევრ მნიშვნელოვან თეზისს მიჰყვება.

ავტორისთვის მნიშვნელოვანია თითოეული ადამიანი თავისი ტანჯვით და არა– განყენებული განზოგადებული, ზოგადადამიანური ტრაგედია. ხალხის წიაღიდან გამოსული მწერალი არ ეძებს ლიტერატურული პერსონაჟებისთვის მხატვრულ ხერხებს და მეთოდებს, უბრალოდ აღწრს ნამდვილ ადამიანს. ის ანტიკური პერიოდის ბუმბერაზი ტრაგიკოსების მემკვიდრეა ადამიანური ტანჯვის ხედვისა და ხატვის მასშტაბებით.

ძირითადი დასკვნები

პორტრეტი მე-19 საუკუნეში ქართულ ლიტერატურაში ამოუწურავი თემაა. კომპარატივისტული მიდგომა ახალია, პორტრეტი სემიოტიკური რაკურსით კომპლექსურია და მრავლწახნაგოვანი. სემიოტიკური მიდგომა მკითხველის ჩართვას და თანამონაწილეობასაც ითვალისწინებს.

ტერმინ „პორტრეტში“ ერთიანდება მოქმედი პირის გარეგნობის და სულიერი სამყაროს წარმოსახვაც და მისდამი მწერლის დამოკიდებულებაც. პორტრეტის კომპონენტებია: მეტყველი სახელები/მოლაპარაკე გვარები, პერსონაჟის ასაკი გარეგნობა, პირისახის ანალიზი, ჟესტი და პოზა, ხოლო ახალი კლასიფიკაციით სრულად გაივრცობა სემიოტიკური კომპონენტების მიხედვით.

პორტრეტი მხატვრული მნიშვნელობით განსაკუთრებით რეალიზმმა დატვირთა. ის რეალური და ტიპურია. გამონაკლისია გროტესკული პორტრეტი, რომელიც ჰიპერბოლიზებულია და შეიძლება ფენტეზის ელემენტებსაც შეიცავდეს.

საინტერესოა ერთი და იგივე ტიპი სხვადასხვა გარემოში.ეს დინამიკური პორტრეტია,მისი განვითარება სწორია, თუ ტიპის ინდივიდუალიზაციას ემსახურება. მხატვრული სახე, როგორც რთული კომპოზიციური მოვლენა, მასშტაბურობას აღწევს ინდივიდუალიზებისა და ტიპურობის არსის განზოგადებით. თავისი საწყისით ყოველი ტიპი არის კონკრეტული სახე, რომლის აგების ინსტრუმენტიცაა პორტრეტი.

ქართული ლიტერატურის გასაღები ჰაგიოგრაფიიდან მოყოლებული 60-იანების რეალიზმის ჩათვლით ქრისტიანული მსოფლმხედველობაა. ტიპი, პორტრეტი ქრისტიანული მსოფლმხედველობის ჭრილში მოიაზრება. ჰაგიოგრაფიას გმირის სულიერი პორტრეტი აინტერესებს.

საერო მწერლობა ამქვეყნიური, მატერიალური სამყაროთი დაინტერესდა, მან აღიარა ადამიანი.

მე-19 საუკუნის 50-იანი წლების პროზაში გამოიკვეთა რეალიზმის მკვეთრი კონტურები. შეიქმნა ე. წ. „ახალი ადამიანი“, რომელიც „სხვანაირია“. კრიტიკული რეალიზმის სკოლის ჩამოყალიბებისთვის ნიადაგი ჯერ კიდევ დ. ჭონქაძემ, გ. ერისთავმა და ლ. არდაზიანმა მოამზადეს.

მე-19 საუკუნეში გამოიკვეთა ვაჭრის, ადამიანი-ფინანსისტის ტიპი. მეჯღანუაშვილები ტიპური სახეები არიან, რომლებიც მაღალ ეტიკეტს ესწრაფვიან. მოთხოვნა „მორჩილი“ ავითარებს ცოლისა და ქმრის თანასწორობის იდეას ,რაც ქრონემიკული დატვირთვის მატარებელია.

ილია ჭავჭავაძე პორტრეტის, როგორც ხერხის და კრიტიკული რეალიზმის ფუძემდებელია. მისი გმირები განზოგადებული ტიპები არიან, მკვეთრი ინდივიდუალიზმით. მასშტაბურობით ილიას მხატვრულ სახეებად ქაცეული ტიპები შეუდარებელია.პორტრეტის შესაქმნელად დიდია დიალოგის სტილისტიკურ-ფუნქციური დატვირთვა. ილია მოკლე

მაინდივიდუალიზებული რემარკებით გმირის ხასიათზე ზოგჯერ მეტს ამბობს, ვიდრე – დიალოგით.

ქართულ ლიტერატურაში ყველაზე ბევრი ტრაგიკული პერსონაჟია ალექსანდრე ყაზბეგთან. მწერალი არავერბალური სემიოტიკის ყველა კომპონენტის ფლობის დიდოსტატია. მისი პროზის მრავალფეროვნებას მეტ-ნაკლებად სრულყოფილად წარმოაჩენს გ. კრეიდლინის კომპლექსური კვლევის მეთოდი. რამდენიმე ტექსტს ავტორი სქოლიოსაც ურთავს, სადაც ე.წ. ეთნოსემიოტიკის ელემენტად განსახილველ რომელიმე კომპონენტს განმარტავს, ან ისტორიულად მნიშვნელოვანი ფაქტის დოკუმენტურ წყაროს მიუთითებს.

ქართული რეალისტური პროზა ქანრობრივი მრავალფეროვნებითა და მაღალმხატვრული ხარისხით განსაკუთრებულია. მისი მთვარი ესთეტიკური მახასიათებელია ჰუმანიზმი. მან ადამიანს მოაშორა კლიშეები და შეიყვარა თავისი პირველსაწყისი არსით და დანიშნულებით, აღბეჭდა იგი პორტრეტებში, რომლთგან ბევრი უკვე განზოგადებული მხატვრული სახეა, დღესაც აქტუალური და ფასეული როგორც შინაარსობრივი, ისე მხატვრული თვალსაზრისით. პორტრეტულ ხელოვნებაში მწერალმა გამოიყენა ყველა სემიოტიკური ხერხი და დახვეწა ისინი თვით ამ მეცნიერების გაჩენამდე. ამდენად, მე-19 საუკუნის ქართული ლიტერატურა კვლავ მუდმივი კვლევისა და ინტერესის საგნად რჩება.

**სადისერტაციო ნაშრომის ძირითადი დებულებანი აისახა შემდეგ
პუბლიკაციებში:**

1. „პორტრეტი ადრეული რეალიზმის მწერლებთან“–ბსუ ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამეცნიერო კონფერენციის „მასალები“, III, ISBN978-9941-462-79-5; ბსუ, 2018.
2. „გროტესკული პორტრეტები ილია ჭავჭავაძის თხზულებებში“– ბსუ,საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია „ჰუმანიტარული მეცნიერებები ინფორმაციულ საზოგადოებაში–III“; ბსუ, 2018.
3. „ალექსანდრე ყაზბეგის პროზა არავერბალური სემიოტიკის ჭრილში“–აწსუ საერთაშორისო სამეცნიერო კრებული,„მოამბე“,ჩაშვებულია დასაბეჭდად,დასტურდება შესაბამისი ცნობით;
4. „ანტიკური ტრაგედიის გამოძახილი ალექსანდრე ყაზბეგის შემოქმედებაში“–აწსუ სამეცნიერო შრომების კრებული „ანტიკურობა და ფრანგული კულტურა“,ჩაშვებულია დასაბეჭდად.დასტურდება შესაბამისი ცნობით.

Batumi Shota Rustaveli State University
Faculty of Humanities
Department of Georgian Philology

Nino Gaganidze

**The artistic function of the portrait in Georgian realistic prose of the 19th
century**

To earn the academic degree of Doctor of Philology

Submitted

A n n o t a t i o n

Scientific Supervisor:

Doctor of Philology,

Professor: + Elguja Makaradze

Batumi- 2022

Relevance of the topic

Georgian classics, with the review of individual samples of which we are going to talk about portraits, have repeatedly studied the luminaries of literary studies. All scholars will study the text from the point of view of modernity, the classicism of which is determined by how much it remains at the height of demand. Specifically, Bezhan Bardavelidze touched upon the issue of portraiture for the first time. Since then only a few studies have been devoted to this, we think, highly important issue.

Today, modern literary criticism, together with classical instruments, is developing new, comparative, semiotic and other approaches, and we think it is interesting to conduct research along this line. It is important to taxonomy the results as to which writer, or work, or character meets these requirements and to what degree. Portrait in Georgian prose, especially its semiotic side, is less studied. We tried to make a small contribution to the study of this issue.

Goals and tasks

As we have repeatedly mentioned, man has always been the main subject of interest in literature. Realism has presented the most human face of the type. A systematic study of this issue, process, is our main goal. The genesis of realism, its aesthetics and value are remarkable.

These goals put on the agenda the need to develop a specific research methodology, after the development of which we also aim to systematize the results and find out whether the classics discussed with modern criteria and approaches allow for a new interpretation. Because the portrait is changeable in time and space, thus its evolution gives us a picture of the change in the type of character and, consequently, even the plasticity of the portrait, not only within a century, but also against the background of the spatial metamorphosis of a single text.

Research methodology

The comparative approach is irrelevant today, when researching any issue. When discussing the exact definition of the term itself, Marino notes that the issue is still in the process and goes so far as to somehow cover all the areas that it implies, and not be considered as a principle of comparison alone.

While discussing the development of a new research methodology, Marino develops an extensive and interesting discussion. In order to outline the general path, we refer to the extensive quotation:

"Comparativeism" "Comparative Literary Criticism" "Completely" critical "only because" relatively comparative literary knowledge is not a literary comparison ", which is quite true. If comparison is a universal method, It was known a long time ago ... "(Marino 11)

"Poetics", the (true) comparative theory of literature, requires a new starting point, a well-adjusted, completely updated definition with a new basis, which answers three tasks: 1) The definition of "universal" literature must be real, it must be "universal" A well-founded concept of "literature";2) Comparativism must be distinguished from the exclusive idea of comparison and linked (even equated) with the systematic study of "universal literature", which, in short, is simply literature; Which precedes the literal global understanding. (Historical, morphological and, finally, theoretical); After all, these elements move in one direction towards "universal literature" ... (30)

"Universal literature - one and indivisible - as a (, logical) concept, consists of a set of literatures, or" sum "without exception. This view, which considers the literatures of the whole world as a whole, resolutely deviates from the historical and positivist perspective of literature, (32-33).

However, we agree with Morino that it is wrong to completely ignore the previous methodologies and it is even necessary to use their best methodology. He believes that the more satisfying the form of research, the wider the result for reading, understanding and sorting the literary event under consideration.

This time we have applied the principle of comparability of the comparative approach to the need of the latter research.

At the same time, the methodology of heuristic and hermeneutic research gives a very fruitful result in the synthesis with the comparative.

We used a formal method to point out and explain the facts that prepared them for further research.

We used the hypothesis method by invariant review to establish a true idea where invariant exclusion was performed not on the basis of logical but factual analysis.

The classics of induction-deduction and analysis-synthesis are irreplaceable with a modernized comparative approach. Using them, research has been generalized from the disassembly of "universal literature" to the taxonomy of results. As Marino observes: "Analysis without synthesis is blind, and without analysis synthesis is empty."

The method of typology is especially interesting for us. All dimensions of literature (formal / historical) require typological analysis and obey it. Graysman writes in Semiotics: "Typological comparativism is the only acceptable method in our time that would take on the task of intertext."

The modeling and structuring method even allowed us to taxonomy for more specificity and clear conclusions.

Therefore, it can be said that a kind of hybrid, synthesized methodology helped us to achieve the goal more or less.

Theoretical value of research and scientific novelty

we think the presented work is the first attempt to search for and chronologically present portrait elements from a hagiographic period including realism.

Developing a kind of synthesized research methodology using a comparative approach and arranging a paper on it, we consider it to be its strong point.

The study of classics, in particular portraiture as a literary method, with the tools of the newest scientific disciplines, and the structuring of results with a new system should be considered a major scientific novelty.

We consider the semiotic analysis of Alexander Kazbegi's stories to be the main novelty of the paper.

The state of study of the issue

The portrait has not been properly processed and studied in the field of Georgian literature. Akaki Kenchoshvili published the first scientific research in 1962 entitled "Ilia Chavchavadze: Issues of Artistic Creativity" edited by G. Abzianidze. This paper deals in part with the theme of portraiture. Thus, Bezhan Bardavelidze will be rightly considered the author of the first portrait research. He is the author of an essay entitled "Artistic Portrait in Ilia Chavchavadze Prose".(Led by Mikheil Zandukeli), and a larger study was published in 1967 in a book entitled "The Principle of Character Painting in Georgian Realistic Prose (XIX century)" (REd. S. Khutsishvili). Also in 1977 he published an article in "Literary Essays" entitled "Portrait in the prose of Ilia Chavchavadze". He also studies Davit Kldishvili's prose. The article entitled "Portrait" belongs to Tengiz Kikacheishvili, which was published in 2012 in the "Introduction to Literary Studies" (editor Irma Ratiani).

Akaki Kenchoshvili will study Ilia Chavchavadze's work in detail. After a detailed review of his biography, he talks about many previously highly interesting aspects of Ilia's work, but here we will touch only on those that are in our current area of interest. These are Ilia's prose and ways of drawing characters.

The first completed prose work that the researcher focuses on is "Kako". It is true that many components of this text, including the subject and the story, were later reworked in "Man in Man," "Kako the Robber," and "The Story of Glakh," but it is particularly noteworthy here that the elements and views of speech characteristic of Luarsab's characterization Education's borrowed from here is considered by the researcher.(28)Emphasizes the fact that it is during his student days that Ilia is formed as a poet, writer, publicist and, most importantly, at the same time his aesthetic vision is formed, which defines the gallery of characters in a realistic environment. He discusses in detail "a few words

..." and notes that: "Ilia not only hated Kazlov and his Georgian translation, but also pointed to the low literary taste of the magazine, the need for a good choice. Translated works: Ilia's draws Rustaveli and Baratashvili to the vision of Georgian writers outside of Europe and Russia, but not of Marmontel and Kozlov, but of Shakespeare, Byron and Goethe of Europe, and Pushkin, Lermontov and Gogol of Russia. Ilia's aesthetics are nourished by Lessing and Hegel, Belinsky and Chernyshevsky, but his main artery comes from Rustaveli's aesthetics. "(31)Ak. Kenchoshvili believes that Ilia laid the foundation for a "politically intense classical satire" with "man-man", and later considers it an important tool for Ilia's handwriting for portrait painting. Notes here that there are some issues, such as Gabro and Zakro's phrases about the killing of lords, which were not in the first printed versions and then reappear (41). This fact is an important detail for observing the artistic metamorphosis of the protagonist. He is the object of constant refinement and development with Ilia.

The researcher notes that in addition to the proper purpose of the literary language reform, the linguistic features that Ilias used to express the protagonist and to turn him into a tool for creating his type are noteworthy.

He notes that Ilia Chavchavadze is an innovator and not a beginner in the field of literary language. He emphasizes that in the 1960s he was able to finally strengthen the process of bringing the Georgian literary language closer to the spoken language. Checked by Arnold Chikobava: Chikobava: "The line of natural development of the Georgian literary language," writes Arnold Chikobava, was interrupted in the sixties of the eighteenth century. This is related to the activities of Anton the Catholicos (Anton the First) and his school. This school was in charge of the development of the Georgian literary language throughout the century - from the sixties of the eighteenth century to the sixties of the nineteenth century. Years ago (Arn. Chikobava, General Description of

the Georgian Language, Dictionary of the Georgian Language, Vol. 1. 1930) (135–136). The merit of Ilia, his closest predecessors and comrades is great in updating the Georgian literary language. In the

The work is interesting not only because of old age, but also because of Ilia's contemporaneity. In addition, the work can be considered as one of the first examples of a new genre, literary portrait. This issue was already actively discussed in 19th century Russia, so it would not be unfamiliar and uninteresting for Georgian figures of that period. It is still under study and does not lose its relevance.

It is true that he could not be the founder of the literary portrait genre, but we can really consider Mikheil Nasidze as a guide in the present work.

Artistic-aesthetic nature of the portrait

The universal way of drawing a hero is a portrait. Modern literary criticism is interested in the synthetic, complex face of the hero. Most interesting is the portrait from a semiotic perspective. There are different types of portraits in the literature.

A portrait can be dynamic or static, localized or leitmotif, idealistic or grotesque. Determined descriptive portrait refers not only to the external description of the character, but also to everything that is formed under the influence of social environment or cultural space and has become provocative of the character's individualization.

The portrait of realism is also real and typical, but the grotesque portrait is an exception. In this case the data changes. The grotesque portrait can even have a fantasy touch. It was the first and most important social portrait, which appeared in Georgian reality with the beginnings of realism. Confused and poor aristocrat, with the problem of adapting to the new time. Or a deceived peasant, etc. Such portraits are mostly short sketches. Either "Turtlene is beautiful", or a yard full of

amber scents, like the heart of an old official who indirectly serves to create a portrait of his master.

The same type is perceived differently in different environments. Moreover, two portraits belonging to the same public circle differ markedly from both the same writer and different authors. Depending on how the author relates to the particular environment in a particular case. The Peasant Gallery of the 19th Century is a clear example of this, but it is more interesting to alternate the environment with George, in the same village, with the same writer but at Keso's house. George seemed to change. This difference is conveyed by a dynamic portrait.

The difference is not caused by a change in content alone. Different genres require different artistic styles and directions, so if the dynamics of portrait metamorphosis tends to individualize, then the development is right.

In folklore, medieval, and ancient literature, in which individualism was faintly expressed. The portrait characters were either non-existent at all, or were overloaded with epithets, hyperboles, and pronounced metaphors. However, he did an invaluable service to the development of the heroic-knightly epic, where not a portrait and an artistic face, but a free type from scholasticism can be found, which should be considered as progress.

The portrait of Romanticism was poor, static, and one-of-a-kind with portrait elements. From the Renaissance to the mid-19th century, static exposure portraits dominated, depicting facial features, clothing features, figure, individual gestures, and other appearance features. Describing the appearance of the hero at the very beginning of the work, the author usually did not return to him.

Psychological portrait is the main detail of the artistic kind, which, in turn, is accompanied by metaphors, epithets, hyperboles, parallels, and so on. Expresses utterance and has the same meaning in the literature as concept, reasoning, and conclusion in theoretical cognition.

In realism, the basis of a portrait is the immortality of a particular human face, and the main criterion is the similarity of the image with the original, the correct opening of its spiritual essence and the display of individual signs. The most "simple" in the earthly sense is man for God, the bearer of the essence of Adam, which implies the image and likeness of God. That is why there is no "simple", "poor" person. If not, when an epoch-making question already appears in his address - a man? is the human?

Iliia remarks: "As much as the creative power of a writer reaches this type of general humanity, the greater the writer, the greater the world. Of course, the nation to which the writer belongs, adorns himself with his jewelry, adorns the poet with every color of his icon, Everyone is involved in creation, but they are only jewelry, color and not the inner nature of the icon, which in this case is general and not private, and which is subject only to its own laws "(I. Chavchavadze (86))

The origins of the portrait genre are uniquely traced to the entrails of fine art. If we talk about a portrait in a broad sense, that is, if we consider that any image of a person gives us enough information about it through semiotic signs, then the painting of an ancient cave, Wanted. If we talk about the portrait in a broad sense, or assume that any image of a person through semiotic signs provides enough information about it Then the painting of the ancient cave, the mammoth hunters and the Tashir-Tashel boy, portraits should be made for the recognition of the human faces. The composition was in the function of identifying a photograph in the fine arts of ancient Egypt. They even look for the source of a psychological portrait. For example, the famous fresco of Pharaoh and his babysitter (feeding babysitter) loudly evokes the special emotional connection between them.

An exact, identical portrait of nature was painted by the ancient Egyptians on a blackboard, enclosed in the inner palace of the deceased, believed to preserve the earthly face of man in order to establish himself

in worldly life. They were called Fayum portraits. Gradually the portrait approaches the drama of romanticism. It begins to reflect the intensity of currents still unnoticed in the environment. Classicism has always been interested in elite faces. Portrayed the aristocracy in a privileged position. The hardest part of the people was preparing the ground for resistance, and this flow, of course, was directed at the elite, Which was the cause and origin of the protest of the people, was coming to an end.

The characters-people of realism were approaching, Yet in this period it is still the people and not the individual, the particular human being as the microcosm. This is brought about by 19th century literature.

Instead of the details of wealth and luxury and the enslaved aristocracy in it, a former man is slowly emerging, who first found a place in the background, in the layers, and then became a central figure himself.

The special interest in the portrait genre in Russia, of course, had an impact on us as well. A specific echo even to Ilia is shown in „passenger letter”.when he is talking about When he speaks in the paintings of Russian artists reflected „Jamshik” face. Which is obviously a source of inspiration for artists because realism has already ordered the most social type.

Portrait art stood at a high level in feudal Georgia. Portraits have a special place in the paintings of Vardzia, Bethany, Athena and other walls.

This genre has not lost its relevance to this day, and as long as nature exists, there will be portraiture. Realism loaded portraits differently, especially in literature.

Realism itself, as a literary current, was formed in the 1930s, developed throughout this century, and continues into the next century. The term "realism" is derived from the Latin word "real", which means the real thing. Reflection of reality, reality is a programmatic requirement of this literary current. The portrait should have been

realistic as well. Who or what person is he looking for with the tendency - "type in a typical environment".

One of the first signs of realism is not only the reflection of reality, but also its analysis, the search for cause-and-effect relationship. It is because of this analytical nature that the nineteenth century is called "critical". Reality is created by man. That is why the type creates a typical environment and is "realized" (or not) in it: this is the subject of our special interest.

For self-realization a person needs to go through several steps. According to Abraham Maslow, it looks like this: the level of physiological needs, the sense of security, love / belonging, recognition, self-realization. (Maslow 235)

If any step is not fully realized, the person will not be able to realize himself. Every "lost" person was deceived at some point. We should start the search for the problem from here as well.

Realists pointed out that man, who is a product of the environment, can himself actively influence the environment. Observing man, studying environmental conditions and finding a solution is an essential feature of nineteenth-century realist writing. Critical realism shows how a person resembles the environment, The root of evil is the social structure of society, which is also created by man, and sees the solution in the personal quality of man - in the nobility of the prince, in the honesty of the peasant, in the selflessness of the intelligence. However, this level of humanism was reached by world realism well late.

The establishment of public harmony, according to the representatives of critical realism, depends on the will and aspiration of each of its members. Yet only one or two special persons can transform the world. The circle of public relations, where the environment depends on the person, and the person on the environment, must be broken by the person who elevates both the environment and the people and transforms them. Such a person is a hero and he usually dies. Tragedy is

an accompanying feeling and, therefore, a leitmotif theme of realism. Kazbegi manages to convey the fate of its heroes or the epic tragedy of misfortune.

How should an environmentally elevated person emerge? Representatives of critical realism have given a major role to moral upbringing. Many prominent realist writers of the XIX century referred to religion as a moral educator, not only in Georgia, but also in foreign literature. The works of Thomas Aquinas can be used as a basis for the European tendency. Blessed Augustine and many others are examples of the Byzantine school.

The Romantics interest in fiction was poetry.

Realism has chosen prose. The importance of prose was determined by its aesthetic and cognitive content.

Short stories, novels, novels appeared when literature aimed to reflect the real reality, but also to interfere in its development. Even Ilia, whose class, to say the least, saved the nation from losing its national consciousness, rebukes Niko Nikladze for passivity, pointing to fiction and lack of sharpness in journalism. The struggle for the establishment of realistic prose was a function of the eron-liberation struggle.

The literature of realism in general has had the burden of this function almost everywhere, but with varying severity. This led to the formation of prose genres. Real everyday content is transformed into a certain artistic form and a physical, aesthetic, artistic phenomenon is created. Fiction has become a space for the realistic content of literature, the struggle for its democratization.

Ilia Chavchavadze and Akaki Tsereteli also updated the linguistic, ideological and genre of Georgian literature.

"No matter what genre the work is written," Balzac writes, "it will remain in people's memory only if it is subject to the laws of ideal and form" (Balzac, *Etude Bale*, Moscow, 1956, p. 59 in Russian). (134)

Georgian realism, as an established literary current, has assigned a special function to the portrait as an artistic method. It is interested in a real, precise, almost naturalistic person.

Accordingly, realism developed the portrait as the pinnacle of tropical-artistic speech, which is at the service of other tropical tool and means.

Later, in the era of Romanticism or Realism, the literary hero is sharply distinguished even from the members of his circle.

It is this tendency that brings the portrait of literary realism closer to the fine, pictorial portrait, where the centrality of the figure is determined by the variety of the background and the layers of the background space. For example: „Otaraant Qvrivi” Appears stronger in the consider of the „sosia landlord” character.

Researcher b. Bardavelidze singles out the components of the portrait:

1. Spoken Names / Speaking Surnames.
2. Age of the character;
3. Appearance;
4. Face analysis;
- 5, gesture and posture.

A very interesting classification is discussed and reinforced with appropriate examples. Especially at a time when semiotics as a science did not exist.

The process of creating a portrait is dictated by the genre of its laws.

An interesting observation is shared by Ak. Kenchoshvili: "Realism means the completion of what is born now. It has a certain possibility of growth. It is considered typical not only of the expression that is most common in art, but also of what has not yet become a universal event, but of historical necessity. The greater the realism of the writer, the deeper he understands the essence of life development and the tendencies of the epoch. "(Kenchoshvili, 151)

The novel is ancient in its essence and it did not appear in one day, but with the variety of portraits, stories and artistic means, that is, with all the signs that characterize the so-called "Modern novel". "Renaissance, medieval, reincarnated portraits in pre-modern literature, we think, were introduced by Umberto Eco.

Bakhtin lays out the basic elements of the novel in five points, the fifth of which is a "stylistically individualized narrative of the characters." He speaks of a "polyphonic novel" and separates it from a "homophone novel."

In a polyphonic novel, the dialogues of the characters are heard when, he says, the voice of the author in a homophone novel is dictatorial. He goes further in his reasoning and believes that the character's voice should be completely free from the author's voice dictation. It is undoubtedly difficult to draw a sharp line, because the character, as well as his living environment, is created by the author.

Pomezatsi said of Dostoevsky that the five of his best novels, all to be read together, are the characters in common large parts, and their genius is completely shattered. The same approach is needed with Ilia's beletristic. The discussion also refers to Morino's model of universal literature (Morino,). Kenchoshvili. Bezhan Bardavelidze's works on this issue also deserve special attention.

Ilia himself writes in the „Akaki Tsereteli and Vephistkaosani” article.(chavchavadze 66)

Carl Jung wrote: "There is a fundamental difference between the approach of a psychologist to a literary work and the approach of a literary critic. This is crucial and valuable for the latter, it is absolutely insignificant for the former" (Jung, 73). I think the literary critic should be interested in both. The form, the choice of artistic means and the artistic realization of the idea are determined by the diversity of the psychological faces of the characters.

The whole gallery of portraits is needed for the composition of the work as a compositional project, for which the background is no less important than their existence. In fiction as a portrait in verbal art is one of the means of characterization, The means used in the compositional whole, together with other similar means, means the unfolding of the characters' actions, the description of their thoughts and moods in the story, the dialogues of the actors, Characterization of the state of being and so on. It is by creating and using such a peculiar system that the artistic face is formed, and the portrait is one of the organic aspects of this artistic kind. In this way, a portrait is formed in a work of art, which each writer pours into the flesh according to his own inner vision.

Graduation of literature, modernization, if any transformation is a constant process. Observation of it is also an uninterrupted process, which clearly shows that all-time literature has a type, a hero, which determines its diversity.

Aesthetics of the work

Aesthetics involves the search for the aspect of beauty with all its constituent criteria be it beautiful, sublime, heroic or otherwise. Other. In the subconscious, these requirements revolve around the reader in search of aesthetics and the degree of shooting. As Levon Bregadze notes, the reader is an active participant in the creative process, as he is for whom a specific code has been placed. A code that can be found. And the discovery is already an aesthetic category and gives the greatest pleasure.

Literary work is the most exciting and evolves imagination, requires a great ability to imagine, and expects the reader to be ready in advance and grow steadily. Especially since it has more sophisticated and dialogue types and the more complex and multi-layered code it carries.

However, realism has linked the aesthetics of the work to the most real issues. The oppressed man showed himself in the center of literature - the exact and human - he recognized and thus intensified his sense of

personality. It is this aesthetic load that literature must strive to turn the admiral into his own self.

The psychology of literature handles the questions of lithology in the lyrical. In connection with the work, the process of its creation and reception in relation to various psychological theories, methods and concepts. Several different major branches of literature psychology can be found. Psychoanalytic liturgy relies on Freud and Lacan and is perceived as an expression of the subconscious. Freud calls it the process of releasing a writer from sexual neuroses. Jung removed the subject and left only neuroses. They also see the opportunity for the reader to be free from neuroses while reading, with emotions and feelings.

On the other hand, we find empirically working psychological considerations aimed at psychological manifestations of literature, its creation, and its impact empirically, and thus pre-calculate its impact. Since the 1960s, empirical psychology has been busy studying literature in a psychoanalytic context.

Portrait function. Self-portrait.

The portrait is a cultured cone . Peculiar shapes and patterns of portrait images can be found from ancient times, still in cave wall painting . I also think that iconography in art is rightly considered a special stage in the development of portrait images . By observing them, with unrealistic precision, but it is still possible to question the hints of belonging to the social strata of ethnic origin, the barcodes of character, or the form of activity . In iconography, the physical side of the object of depiction is read in the iconography .

Which, of course, made the video an overnight sensation . If our goal is to introduce the person to the visitor, the iconography is a sign - using symbols . It can be said that the iconographic portrait has its own artistic language . Which will lead to analysis again and again to semiotics . In this regard, agiographic writing is also a great resource . In its content it contains a kind of realistic components e.g . Such is the specific space of

the hagiographic work, the actions of a particular real person carried out in real time . And it is in the hagiographic text that action often depends heavily on specific time and specific individuals . Agiographical works can be considered as a precursor to a biographical portrait as a genre . No less important is the writer's factor and his psychemocial reflection in the work as a whole, especially in the portrait . This influence is reflected in the differences in the texts created by different authors on the historical personality of one another . In the port of the character, the hero . The literature of the next period is only interested in the portrait of the hero. It is therefore often metaphorized and hyperbole . This event was no stranger to pre-human literature either . In his work, Simon Kauhchishvili names the lost versions of the adventures of the famous Greek heroes, before Chennai, which is considered unpopular in the reader for one reason: invincible characters are highly portrayed in human weakness . He names the missing poem depicting the adventures of Achilles . The reason for Agamemnon's Nestor and Menelaus' declaration of war for the Trojans was the abduction of Menelaus' wife by Paris . Support in the war was asked of the rest of the kings and heroes, including the prince of Thessaly, Achilles, whose many heroes were already known . But Tetida, Achilles' mother, remembered well that her protagonist son would eventually die in the war . He is photographed on a remote island, where Pirtvel Achilles, dressed as a woman, was hiding with his cousins . The sages still found Achilles, exposed his fraud, and took him to war "(6) . In this battle, Achilles committed many heroes . The poem was not accepted by the public. The hero's human face was even offensive to them . Kukhchishvili also mentions another missing poem, which "told a similar behavior of Odysseus." . (6) . Plato discusses in detail what the writer could have written and what not, his censorship is quite strict and in some cases unjustified, but the examples mentioned above are not the result of this censorship; He was the most objective appraiser - the people did not

accept him . Another example is that the portrait is time-consuming for the object of the description, the model, the interest, the need, and so on. According to the criteria However, the main components remain unchanged at all stages, these are the appearance of the soc . The condition is the display of psychological and spiritual aspects, and its function .

Therefore, in all times "the value of the mollen in the work of art should have been considered a measure for the advancement of public life" (7) .

The portrait is characterized by very important things, it is impossible to exaggerate it . In such a case, he acquires grotesque elements and loses his realistic look, or at the same time focuses on the display of the inner lines of the hagiographic portrait . Portrait is not just a reproduction of human external characteristics . The artistic function acquires this type of description only when it is special and unique . In order to perfectly convey the individuality of Ilia's pebbles, it turns them into types. And then the generalization of the artistic form is as caring as b. Bardavelidze notes that while studying Ilia's personal library, you have seen many professional psychological literature . Processed in detail . Although most of his characters had real prototypes, the perfection of their artistic faces is achieved through the high artistic mastery of deep scientific knowledge.

Artists, especially portraitists, will study human anatomy in detail . Also, the writer, therefore, scientific methods in the culture of personal understanding determine different approaches to anthropology and the evolution of the portrait at the same time, according to the change in social, aesthetic, ethical, philosophical, and other culturological space.

In all eras, the problem of human self-determination has been particularly acute . On the one hand, there are people who are the ideal of the era, and this ideal is not always elevated, on the other hand, people who are far from the epoch, and that is how they become interesting .

Accordingly, the victim and the hero („, shushanikis tsameba“) also became obese in the interest of the portrait, but the antagonist also changed this approach. Holistic understanding of the portrait clearly explains its essence and artistic function. Raki Holism is seen as a provision based on the reasoning: "The whole is more about the sum of its parts" (LE of Samoan education, IKO N. www.nplg.gov.ge) Mashasadam, the sum of the components of the portrait gives more than just an image. Description.

It is true that Porter is determined by the era and reality, but Bakhtin rightly noticed that it is impossible to explain the work only from the perspective of its modernity. Because the author creates it from the course of the history of the whole culture, the author has been drawn from the peculiarities of the perception of the world, which has shaped his final worldview. In his paper, Bakhtin activates one of the most important issues, "I" and "Another." Knowing another person is primarily a dialogue. The dialogue is clear from the portrait. It gives the soul to the opening of the person, both the portrait and the author. Considers that the dialogue is lost in the portrait in which the protagonist is depicted in the profile, however, in the hands of a strong author this is also a deliberate move. Here we recall Ilia's emphasis on "I am frequent, we are few."

Moses Kagan notes that everything that is broken in human art by other areas of unopened and inexhaustible knowledge is like history. In the paper, "man" speaks of art as a mirror, which reflects unrecognizable aspects of issues such as the thought of human life, the problems of death and immortality, and so on. He notes that art is an artistic kind of human science. This argument by the author of this and 17 other monographs became the basis for Port. - It is studied in a historical - cultural context.

Noteworthy is the phenomenon of self-portrait, for example of which we can consider the memory of a graft.

The self-portrait is interesting in several contexts . Interestingly, the author's goal was self-awareness or presenting his own type to the reader . What is its artistic function? What are the peculiarities of Beletristics and whether it is an attempt to trivialize the author . How realistic and objective the author's vision of himself as a ballet character is.

An interdisciplinary approach is needed to understand the concept of generalization as an artistic form of understanding and typology of portrait as a person's integrity . History, philosophy, psychology, aesthetics, sociology, all these sciences will study man .

If we share Freud's view of the work of art by freeing oneself from neuroses, then the portrait also places a therapeutic function for the reader by drawing and processing himself into it .

Kikacheishvili (107) speaks of the expected risk of creating a portrait, that there is a danger that the template will manifest itself . When describing the outside, it is especially difficult to create news .

The image of the portrait is activated here to spread the action of the characters in the story where all individuals act differently however, here too there is a danger that the action will be appropriate to the character and will be derived from his portrait face . One of the functions of the Raki portrait is to characterize the character and actively participate in the development of the compositional line, even a small inaccuracy is noticeable. Logical action should be the behavior of the character's artistically thought-out purpose.

To get the perfect look in addition to the visual kind of the character, it must read his worldview moral values, and character . Kikacheishvili gives us an interesting formality in the portrait of portrait: "In one the Creator is unrestrictedly free - in every life of the character he translates into aesthetic language ..." (1 1 0).

Character and type must be sharply understood from each other . "Every character is not that character, and every character is a character . (1 1 0) . So much so that the character is more "plastic" (1 1 3) and the

type is much more rigid, strictly defined . This is how the psychological type is formulated . Soc . Type, national type, etc . "Type in a specific way , Let's call it everyday , Seeks for the importance of general hyacinth , Thus special and long lasting (More likely permanent) Loaded with relevance (1 1 3) Here the researcher makes an interesting note in the footnote: "The type can be placed in a typical environment , However , It is possible, To be a typical environment and not to be a type "> (1 1 3) > Accordingly, the artistic function of the type is greatest for the individuality of the individual .

The character is a central figure, even if it is me - 2 quality works are placed around him. So much character type is important .

An analogous portrait of a Roman compositional portrait in literature can be considered a character people . People, like the mass background, have a significant workload because it's not the type yet. People who enter the work as heroes will come to us as crowds or communities? What role will it play in the compositional plan and in the opening of the idea of the work ? Will be a leading figure or wallpaper for the character? Exactly the function assigned to the art of starch has been transferred to the background in literature as well . The same figure will be perceived differently in different backgrounds . For example, George, the widow of Otaraant, is under her native ceiling and in the palace.The native environment, as the background, introduces us to a self-confident, strong, unspoken young man. Confused in the background of the palace, it is a daring face locked in his head, and if not for the first part, it would be difficult for us to recognize the rebellious man in it.

In literature, a portrait of a character is part of an artistic form and it is not considered an independent genre.

Artistic face :

„ The face of the artist is an aesthetic category of artistic creation, a form of explanation and division of the world.(Lomidze, 134) We are still discussing it with Plato. He considered the artistic image to be imitated

and argued that it was impossible to convey the essence, and as a result we get his Land. , What is the task of painting in all individual cases: trying to imitate the subject as it really is, or as it seems? In other words, painting is an imitation of the Land or a reality? ... Therefore, imitation art is far from reality . In my opinion, that's why you can reflect everything you want, at least in this or that subject, as a result of which the Land is born. (Plato, 343) According to this reasoning, the most important function was to place a portrait, an artistic face, as a complex compositional event, reaching a scale of a particular kind, the main way of which is to create a portrait, generalizing the essence of individualization and typology.

Hegel considers the artistic look to be a category of aesthetics that represents the specific essence of the subject. Even today, aesthetics follow in his footsteps and consider artistic appearance as a form of thinking in art. In an example of the face of the Sphinx, Borev writes: „, in the face of one subject opens with another, confronts each other with two (or more) equally peculiar events. This is the essence of artistic thought: it is not from the outside that the objects of the universe are wrapped around it, but it is organically derived from their contrast, their interaction. ... Confrontation of creatures separated from each other suddenly gives new knowledge ”(Borev, 211).

According to aesthetics, the artistic face combines several characteristic components: self-movement; **Multiplanance and utterity; Individualized generalization; Typization; Originality.** (Borev 207)

The ideological-psychological load of the pre-real portrait was determined by the religious worldview. It is so important to have a proper understanding of this issue.

The essence and purpose of man in medieval literature .

The first thing we need to consider is man as a concept. Ontological creation, the predominant being among the flesh. Who he is by his essence and purpose? Literature is a manifestation of a person's imitation

of his Creator. He describes being in the world of Adrian, so important is the exact meaning of his essence and purpose. Instead of paradise is a harmony, a person created in the image of God and like, or a rapist or a victim, or a chimney; Sometimes happy, sometimes unhappy, polygrimia in the carnival of life, and the reason for all the correspondence is itself with different manifestations.

In order to be in the essence of the author and the character, it is necessary to know their worldview and cosmogonic vision. From the hagiography to the realism of the Jan. 60s, the Christian worldview is the key.

The man who originally appeared in heaven in this world already possessed the most valuable: freedom of choice - would remain in immortality and bliss if, with the pursuit of knowledge of good and evil, he would be thrown into the orm of life. He chose the second one and is still a pilgrim. He is still in search of a lost paradise. This ontology, conveyed by literary allusions, needs a deeper discussion.

We need to look at the essence, purpose, relationship with God and the world in a theological way. Theology itself, or theology, is a doctrine of God. It existed before Christianity. In the ancient world, for example, theologians called themselves researchers interested in the origin of the universe. In other words, they were busy with cosmogony issues, whether they were exploring the gods, then mythology. Ancient philosophers viewed things as such in themselves. Plato, too, is deeply concerned with what he calls the issues of God. The fruit of Greek philosophy, Stoicism, defined the present morality of theology. Today's meaning is described in God's speech as a teaching about God's nature and essence; And according to Christian teaching, human studies are called anthropology, although theological vision is a measure of man as in the discussion of such. (Direct, if not conditionally indirect, human theological vision is an example of the names of the teachers with Ilia, the letters of the passenger, "with Kazbeg, the teacher"; ", Suram Castle" and others.)

The sources of God's speech and its basis are: Scripture, Holy Transformation, and Teaching on the Hierarchy, as defined by the congregations of the world and the Holy Fathers.(Alexander Schmemmann 42), the Word of God is a testament not to my talents but to the fullness in which I am baptized. Therefore every Christian is a theologian of some extent, a witness to Jesus Christ before God and the world, who acknowledges that Christ is the Son of God. ”.(42) The artistic perifrason is found in the above-mentioned prison, in Suram prison, when Osman Agha, who regretted the change of law, again acknowledged the orthodoxy, which is why he was killed in cruel torture on Istanbul Square. Therefore, he is a newcomer, the theology of this behavior remains beyond attention due to the intensity of Durmishhan's face when he did not use the soul-saving money for its intended purpose.)

How a person will keep painting? Metropolitan John Zizulas writes: “No one can, from an ecclesiastical or anthropological point of view, call us an image of God if we do not unite in the original and only true face of the Father (Zizulas, 19). Until we sacrifice our own will and obey the will of others, we will not be able to share the Trinity and make it easier for others to do so in history. ” .Here is an example of the son of Ghvitas, who was resurrected to meet others through Kenosis (benevolent emptiness) to meet his own creation. "Kenotic" is the only one that will be shared by a Christian, God will be another or neighbor. (Kazbegi, the “teacher” who, instead of the Savior, self-sacrifice, walks the path instead of the neighbor, is an example of the “breeding mockery”).

B) Such a "kenotic" approach to others does not in any way define the co-operation with the mark which it may or may not have. By accepting the sinner, as described above, Christ co-authored the Trinity model: the other must be determined by its qualities, by the obvious fact that it exists and is peculiar. This is what the Christological model of coexistence and diversity requires.(19) (Grakvala, Kazbegi, “Teacher”)

Theology and ecclesiastical life provide for an understandable concept about man. In a word, this is how personality (23) personality is freedom. Being a person means not only different qualities, but also self-esteem. "This means that the person is not subject to norms and stereotypes; It is impossible to group it with that sign. The uniqueness of a person is absolute. Ultimately we go so far as to say that in the true sense of the word only a person is free.(23–24) (Otaran widow, George, priest - with Ilia; teacher Kaz.)

"We are interested in God and creation.This distinction, the result of self-determination, is not self-sufficient. It's a special, similar to a gift from someone else. Thus, when the rest of the creatures are distinguished from each other and from God only by species (plants, animals, etc., without names, created by God), man is distinguished not only as a species but also as a companion and special friend."(61)

When talking about true freedom, it is this divine element that is crucial to the ability of man to be an original being . When the "divine calling" (61) as part of icons and likeness, a person loses voluntarily or unintentionally, resembling a beast and cattle in the field.Wearing icons and similarities in his head already implies differentiation, and this event is the ontological basis of being human. If there is no other, there will be no freedom of difference and no more people. "Freedom is ungodly no longer ontological in nature, and what remains is freedom of the will of the dead."(63)

Finally, "man is called upon to bring the creature together with God in order to survive and be a share in the life of the Holy Trinity. Adam, who was in freedom, denied the allegations. Christ was the one who enforced it, thus declaring it and making it a reality in his head what it means to be a true man."(63)

It is realized by being in a world of admires.He is part of this order. His earthly life is the mystery of eternity. How to live and load a different life is his own free choice. He must realize the essence of the

world in order to determine his place in it. Immortal, eternal, irrelevant and infinite, only God. Everything else is pagan, and its presence depends on the will of the Lord in time. The Lord, who was enslaved to sin, won the battle for him. Even now, people only need consent to get the horse. This is his main purpose. At birth by nature and not by the will of the Lord for immortal and undoubted horses, then kidnapping would not be necessary. No matter how big the fall was, it still wouldn't be degenerate. By teaching St. Athanasius, man simply did not even fall into sin, for which confession and even repentance would be enough. But also, he received the fallen nature. So many alternatives have emerged with him - death. It is especially tragic when it means returning to poverty. Zizulas calls this situation a return to pre-eminence.(330) Polarization from it must be the determinant of the human path. A person falls into sin and answering it is his personal act. The main consolation is the expectation of universal resurrection. , Death is the fruit of freedom from beginning to end. By the union with the resurrected body of Christ, the Holy Eucharist becomes the poison of immortality and the antidote to death. Egnatia), however, this connection constantly implies freedom.”(331)

Therefore, “man” as a concept is considered in the context of the Christian worldview and opens the worldview and artistic faces of our target characters.

The priority of agiography is not visual, it is more spiritual

The portrait is of interest. Even the details that are found in one way or another are monotonous due to the function. His purpose is to reveal the spiritual, inner icon, the inner man. It is more semiotic, with a reference to the load, and does not have an independent artistic value due to its functional monotony.

Although R. According to Baramidze, the hagiography of the torture genre is very limited and schematic, it uses a variety of ways to paint a portrait of Shushanik: character self-characterization, author's

characterization, and most importantly, a portrait in development: Shushanik in youth and Shushanik in the intestines. (31) In the case that they are presented as pale in other Martyrological monuments, the researcher blames the genre itself and the talent of the agiographer.

Bardavelidze linked the loss of the realistic drawing trend of the characterization, started by Jacob Tsurtaveli, and failed to establish a dogmatic and genre restriction.

Secular writing

Literary creations from the entire 12th century and the first quarter of the 13th century are considered to be the classical period of ancient Georgian writing.

Undoubtedly, it was a great legacy for us, not the Mongol invasions and domination of Georgia.

Secular writing has become interested in the worldly, material world. Admitted the addict. The reflection of worldly life began. Most importantly, it made me feel passionate and passionate. He saw people with his feelings, needs and abilities.

The issue of the emergence of secular writing has always been the focus of researchers' attention. Proper observation of this issue is interesting for the issue of genesis of types and ideals. Initially, the most extensive research was dedicated to him by Niko Marma. In 1899 he published an essay: "Vozniknovenie and the National Development Agency".

This paper is the fruit of many research summaries. It can be seen here that Marie considered Byzantine literature to be the head of theological literature, explaining the emergence of the secular uniquely under the influence of the Persians. Many views were later rejected by Marma herself. Then Niko Mars was left behind by Georgian folklore, the power and influence of folk speech.

No one now shares Niko Marie's earlier theory about the origin of Georgian secular writing under the influence of Persian literature (this

theory had many followers in its time). It is not disputed that such a large-scale event as the origin of Georgian secular fiction cannot be explained by foreign influence. The above quote is invalidated by Rustaveli's own words when he says of Avtandil: "Sweet and sweet Georgian."

As for pagan folk poetry, there is no doubt that this poetry has influenced both theological and ecclesiastical writings, especially secular writing. In ancient Georgia, heroic-epic public legends and others were widely used and popular.

Secular literature has been abundantly attacked by folklore. For example, the Shair meter, or tunda content, narratives, especially the epic, satirical lyrics, the theme of the fairy tale.

Therefore, the issue of the origin of secular writing was this time interesting to understand what expectations we should have from it, which faces it recognizes, what artistic methods it will use, and how much portrait elements will be in it.

Location of Georgia on the key section of the Silk Road., The existence of numerous trading cities within us makes us think that secular writing cannot bypass trade and cannot be limited to the processing of old Sarando faces. We even got a new look - a merchant. This look has reached perfection with Rustaveli.

Because of the list of times we have only five works at hand during this period:

"Amirandarejanian", "Visramian", "Abdulmesian", "Tamarianian" and "Tigerskaon"

The main figure of the heroic epic is that he is an omnipotent hero, but he does not try to bind them especially. Mostly general phrases are used: "Egeti was nowhere to be found"; , The black young man met Dila, got on his black horse, and came out. Your head, if you had seen it, would have liked it. ”.

It is noteworthy that the author was even more vocal about women: "No one was like him", or "it looks like a sack that encloses with a drawstring.". One by one :, and Emo's woman's gold cloth, and I said, though not fleshly, is on the sun. ".And there, "I swear to God that the sun did not work for him.". The focus is on clothing as a sign of social status and color as a transitional symbolism.

Clearly for the author, only heroic behavior and proper action are priorities. The protagonist also likes this context.

"Visramian" has been translated, and little if any, is found in the world literature, a similar case in which the nation is translated as a native. The values and values that the text speaks of, its aesthetics and beauty, make it attractive, Visramian. ”.

It is interesting to describe the appearance of Ramin.It should undoubtedly be considered a masterpiece of early form of portrait art. :, That's what Ramin was growing up with, and what he had to say would be that he was not a Raminist in the world...The face was like a turf with all the same starch .It looked like a personal sun, an eyebrow-black, a rich man, and a grumpy, a black beard-the end of a swallow.Tanad measurer.One of the most famous artifacts was made by the artist, the lion of Gudul-Vita, the sapphire-Tigers. The horseman, the hunter, the chess player, the funny, the tiny, the cheese of the power of the voice was Weber's knowledgeable.The bow was drawn to him by Verwin, who sang in the midst of the crowd and the arena...“

"Abdulmesian" and "Tamarian" will not be touched this time, Raki is the object of our interest prose.

We also find elements of the portrait sketch in the work of Archil, Feshang (, Shahnavaizian), and Dimitri Orbeliani, although they are not distinguished by different functions, aesthetics and artistry. Nevertheless, they still perform a kind of predecessor function for realism.

The Saraindo epic completely loses the line of hagiography and borrows myth to show the spiritual side, often.

The Renaissance is poor in prose, though rich in portrait looks. The portrait was added by the Renaissance to an important component. This is the wallpaper. Wallpaper with classics is an independent hermeneutical text. No less a speaker, but at the same time focused on cutting out the portrait. Enough to see Michelangelo, Leonardo, Raphael... However, their canvases are nothing short of epic and grandiose, for example, with the tiger. Literature has always considered the background to be a remarkable detail, but especially realism has loaded it with artistic significance.

Before Rustaveli, the protagonist was idealized in epic poems, and his face was devoid of specific portrait plots. Mostly hyperbolic faces were characterized by comparison and metaphor. Rustwell introduced a full-fledged portrait of both the Bukvali (facial) and the psychological functional and semiotic.

A high-fiction example of a static portrait is Nestan's posture, a burning rock on a rock. In this phrase, Nestan's whole portrait is embittered, beautiful, graceful, with restrained fury, a pleasant fear. That's how Tariel sees him: "I love leather so much," he tells me, "said the panther. This waffle leather is a permanent portrait of Tariel (Bardavelidze, 41). The inner regularity of the face is perfect, and every portrait detail accurately expresses it.

„ Russian follower than d. There is no significant attempt to portray the character before Guramishvili. Rustaveli's epigons, king poets, and others are mostly in metaphorical-style captivity. Consequently, the portraits created by them are also metaphorical. Any sign of individualization of the character, gesture, attire, mimicry - everything is neglected "- notes Bardavelidze (44).

Here the researcher turned out to be a rather extensive and surprisingly marlghtly pattern in the portrait of King Luarsab, authored by Anton Catholicos. "Book Martirica" is decorated perfectly. The author also indicates the date of publication from the birth of Christ in 1769, the

month of the eleventh, the day 19. And David Guramishvili, David, was published in 1787. So chronologically, the championship belongs to Martirika.

Guramishvili uses elements of kinesics and semiotics. Clothing, headgear, gesture, bookish elements are active here. He is considered worthy of the next generation as a close predecessor (Bardavelidze 51).

Portrait in the realistic prose of the 1950s .

The literary river has become a clear determinant of this period. Georgia's accession to Russia and the escalation of social problems in addition to nationality. At the same time, the emergence of a new trade and financial system.

Every epoch needs its ,, new man, and he creates it himself!

In our hero-ruined characters, which we will talk about below, there has never been a Georgian presence before. And how rich and uneasy Georgian literature is, which has already given birth to it on its sheets, worked it out, refined it, introduced us, approached us in the 12th century, and told us that its emergence was inevitable. This is the case with the tiger. Ts. "Theme of the Kingdom of Trade Unions" and a new hero who appeared and established himself on the streets of Tbilisi (Georgia) only in the 30s and 50s of the 19th century. Type - ,, merchant ", predecessor, capitalist".

This is a new wave that has engulfed both Georgia and the whole world at the same time. This is a man financier. Georgian, a terminology merchant of the 19th century. It is a completely new world that is vague about the liver of feudal society for a child, for a lot of people who are accustomed to working hard to get a fetus at the expense of peasant exploitation. They were limited by superficial assessments, considered trade to be a disgraceful affair, and forgotten until one day the whole of gravity appeared to be inevitable.

Realistic, moreover, in the context of critical realism.

It is worth mentioning separately to bring in a comedy genre. Humor increased acceptance on the part of listeners. Important is the newly-spoken language, free from archaism, and out of greed. It is true that George Erishe did not work on the literary reform, this case was started by Ilia and crowned by the Tergdaleians, but the first in this case was still George Eristavi.

The literature of the 18th-19th Sailors created many characters that were the source of trouble, in the right time and not in the right place, but a century ago there was a genius monument-masterpiece, the first novel in modern terms, at the same time an epic Goliath - the one-witted Idalgo Don Quixote Lamancheli. "This true, sadly already only knight in spirit, adorned with all qualities and born with all the knowledge of all the knowledge of the Saraindo, is no longer knights. His great and exalted ideas, for which he is ready to die, are already understood by no one, and if you understand the funny thing about being.

Giorgi Eristavi brought education to Russia carefully and delicately. Almost every detail of this issue and all the compromises will be thoroughly known to the Georgian society in ten years, when the sixties will become the target of fathers; George Eristavi is the first here. Here's what Andukafar says: "I don't know what's going on in this Russia, they're poisoning what it is." Boy, of course, I was even a mobster, but I wasn't even crazy." (315)

A similar interesting type was created by Lavrenti Ardazian in the story, Solomon Isakich Mejganuashvili. This situation has already found its reflection in the comedies of George Eristavi. However, Lavrenti Ardazian presented the issue in more detail and with the coverage of the details. At the time of Solomon Isaacich's trade, Tbilisi is the center of the Caucasus trade. Ardazian also introduced urbanism.

Mejghanuashvili immediately became an artistic face. At the time, the employee of the magazine, "Hope", Krelashvili writes: "In a word," Mejganuashvili and another Mejghanuashvili. This is the head and the

last wheel of our lives. It decorates and gives a spatula color to our colorlessness today. We can all honestly say that we could not have done anything wrong...Thanks to which our hero wrote such a high place?... The first is that the back of the Webertella Toprak, which is packed with pyramid money, with almost one million white money, the second is because ...That this Amotella money was made by her own sweat, by her own learning.”(254)

Therefore, the dawn prepared the way for the 60s. Activation of the issue of language reclamation, satirical-humorous manner of writing and new types of admirals were introduced into the Georgian prose space.

Portrait in the artistic prose of the 60s

We talked in detail about the epoch, public or literary trends. This time we will touch directly on the portrait faces of realism.

The world opinion and, consequently, the literary world, is trying to solve a new life. People have never been so free but confused. Ilia is listening to the voice of the French Revolution in his estate. Coming from St. Petersburg with great ideas and having a fighting team of progressive youths who are called "thergdaleians", they do not love Georgia, but they need this, in an incorrect minute world, where everyone is, sinners. "

The protagonist of the first published program, "Passenger's Letters" is himself. Author, narrator, acting hero, ideologue, non-performer and savior of the country.

However, he already has a primary program. In St. Petersburg he had already worked on the first part of the Glakhi Naambi, which he had written in 1859 but revised in 1862, processed the second part, and published only in 1871. The most painful thing here is that after 10 years the same problems will be solved, the same injustice and intolerance, bridging and illiteracy, the love of dark customs and the oppression of ordinary people will be solved, processed and inverted. It is the faces of these types that interest us.

None of the literature has thought about the internal circulation of so many people. Previously, classicism, especially sentimentalism, was characterized by the expression of wordless suffering and feelings, but there is a stereotypical approach from the very beginning. Offers suffering and its manifestation as an argument. And here he observes and sees that all people are individuals. Everyone has their share of joy and pain.

New character-, , crowd. "

"Sarchobelas" together with other landmark faces creates this complex look.

Gustav Le Bon expresses an interesting opinion about the men mentioned above: "[historically]...These were the same people as us, whose circumstances brought to action the character data (talent) that everyone owns. Take, for example, the giants of the convention, who were looking at armed Europe and sending their opponents to the guillotine for a simple reason. They were basically just as honorable and peaceful residents as we were, who would normally live very quietly and colorlessly in their cabinets and cantors at the same time. Special events have brought to action some of the cells left unhindered under normal conditions, and they have become those colossal slangs whose actions can no longer be understood by heirs. After 100 years, Robespierre would be an honest mentoring judge, very friendly with his priest. Fouquet-Tenville-Judicial Investigator, who may have been tougher than his colleagues and had arrogant appeals to the people of his profession, would greatly appreciate him for prosecuting the perpetrators. Saint-Just would be an excellent school teacher with respect to leadership and very proud palm rhinos, which he would probably be able to accept. Thoughts do not steal from us in the justice of our prophecy, it is enough to look at what Napoleon had done to those fierce terrorists who could not afford to cut off their heads for each other. Much of them became officials, teachers, judges, and prefect of various institutions, and the waves woken

by the storm (which we talked about above) calmed down, and the excited lake again took its calm face. ”- 21:22.

We will not be able to peripher the extensive and interesting monograph here, but we will borrow another interesting conclusion from a famous scientist. The illiteracy of the crowd may change, although Bonnie concludes that, the mental traits may be easily altered by the influence of upbringing; Characteristics are almost completely obscured by its impact ”(p. 27)

Therefore, if there is a problem in the form of a person in which the crowd sees itself, it will inevitably carry out aggression towards it.

Grotesque should be considered an interesting look at the psychological portrait cheese because of its exceptional expressive abilities. Expressing degradation in society, in addition to the satirical tragic knitting that realism needed so much, is the most effective way for Grotesque. because is looking for realism, a typical environment, ”for him, the environment itself often becomes an independent grotesque independent character. The hermeneutical load of the environment with Ilia is a clear example of this. We meet Grothesky before Ilya, but he is completely refined with her.

For nineteenth-century literature, the idiot is a very topical face.”, Idiot.”. The Ilia Gallery is versatile, sewn and versatile. Discussion of each one - necessary. The era has been created and is still read without hesitation. Had it not been for the heaviest burden of public service and public morality, perhaps much more and more important treasures would have been given to our literary cultural heritage.

Akaki’s world is poetry. Flexible, delightful, folk, which was the most important thing at the time; Easily and clearly, in a comprehensible language, confused, writing-reading for forgotten Georgian. However, he left us no less important legacy in the form of prose.

The gallery is great. Portrait faces are relatively few. More not only psychological but also allegorical faces recognized by Akaki’s

handwriting are now not surprising to our accustomed and devoted eyes. Observe how interesting the news was at that time. The combination of the ideals and reality of the old, Saraindo epic with modernity is Akaki's vision. The action also takes place in the old colorist times.

Kings, castles, beautiful daughters, and the survivors, the Savior Knight, and the Happy Marriage in anticipation of their gift. This is one scenario. The second country conquered by Persia, the rightful and the rightful, where the king sings, the people of Pope, "Singing", gives the band a chance, and nowhere is salvation seen second and real, unfortunately.

Kazbegi is also a meter of the era.

He notes in Chapter 13 of „Poetics“: "A good plot should be simpler than a 'double'" (Aristotle, 2013, 67). This reasoning does not refer specifically to signs, although it does refer to their proxemic space. It is noteworthy that Aristotle discusses the importance of signs in explaining the processes of organizing text. In particular, it pays attention to "guessing" as a concept and discusses its types: "The first and simplest, which is very often used because there is no other way out - is guessing with **signs**. some of them are congenital..rooter subsequenti acquired (Aristotle, „Poetics“, pp. 73–74).

As we can see, Aristotle considers guessing with signs as a form used "for the simplest" and "for having no other solution" and diminishes its artistic value as a means. This view of Aristotle is completely rejected by modern semiotics. The "high artistry" of fictional texts is largely determined by the use of sign systems as an active tool for writing.

The fact that the sign is read differently in different cultural spaces is considered to be its strong side. (This chronic metamorphosis of the essence of signs is also a wonderful example of semiotic movement).

Bart creates an interesting definition of this process based on Elmslev and brings more specificity: A connotation is a secondary value, the denoter of which, in turn, is represented by some sign or system of root

signs, which is the same denotation: If E is expression, C is content. And R The relationship between these two that generates the sign, the connotation formula will be as follows: (ERC) RC.

This is also natural, since the boundaries of connotation are inexhaustible and are not subject to the typology of any text. That is why they do not show mercy. "(Bart, 2013: 13) This is also natural, since the boundaries of connotation are inexhaustible and are not subject to the typology of any text. That is why they do not show mercy. "(Bart, 2013: 13)

According to the given reasoning, both the writer and the reader are free in the subjectivity of the R factor.

According to Mamardashvili. Semantics understand that they describe and "are not co-existent", and the laws that he considers in the process of study are called "laws of description". (Mamardashvili, Pyatigorsk, 2020: 120). Such an ontological presence arouses the interest in a new study of the works of Alexander Kazbegi, the "co-existent of existence" and the value of the "written text".

At least what specific artistic components contribute to the high artisticness of a text rich with semiotic signs? A literary sample must meet two main criteria: Be aesthetic and rhetorical (to affect the reader).

Researcher Elguja Makaradze in his paper "Forms of Kinetic Expression and Poetic Word" notes: In non-verbal semiotics, rhetorical poses and gesture tropes- Non-verbal elements of artistic representation. When using a rhetorical gesture, the focus shifts to the visual icon that the word gives birth to, and this time we not only perceive the word through hearing, but also see it. Rhetorical gestures such as hyperbole, metaphor, allusion, irony, litotes are especially often used in artistic communication. "These forms are tropical in nature and require decoding, which is only possible in a relevant context." (Elguja Makaradze, "Issues of Folk Poetry Theory", 2013: 101.). It is the decoding that determines the role of the reader in relation to the semiotic text. Especially if we take into account that perception depends on many components, including

general cultural readiness, "aesthetic experience", "knowledge of the language of art" and its "decryption" skills (Borev, 1986: 280).C. In his landmark work, *Nonverbal Semiotics*, Cridlin distinguishes several independent disciplines within the confines of this complicated , complex field of science, given the relevant contexts:**1. Paralinguistics** (about sound codes). **2. Kinetics** (about gestures and gesture movements. About gesture processes and gesture systems). **3. Oculesica** (about the visual behavior of people during eye language and communication).**4. Auscultation** (about auditory perception of voices, auditory behavior of people in the process of communication). **5. Haptics** (Learner of Touch and Tactical Communication) **6. Hastics** (on food and drink signs and communication functions, medicine and host nugget signs and communication functions),**7. Olfation** (in communication, about the function of scent and smell.**8.Proxemics** (about the communication space, its structure and function). **9.Chronicle** (about communication, its structural, semiotic and culturological function). **10.Systemology** (about systems of objects, human perception of the outside world, functions and essence that these objects express in the process of communication) (Kreidlin, 2002: 22)

Scientists did not pay equal attention to all of these areas in their specific research practice.Among the 19th century Georgian writers, Alexander Kazbegi is a master of all the components of non-verbal semiotics.The astonishing variety which distinguishes his prose from others in this respect can be more or less perfectly represented,by Using the G.Kreidlin complex research method.It is true that not all contexts are represented in equal, but functionally and artistically - they are equal.The observation revealed some interesting features, which we present in the paragraphs below.1. When it is important for the writer to understand the sign with particular accuracy, the reader also attaches the non-verbal passage to the verbal narrative, which has some kind of

function definition. This is how another semiotic phenomenon occurs - a synthesized semiotic sign.

Kazbegi also attaches several texts to the footnote, where the so-called Explains any component that is considered an element of ethnosemiotics, or points to a documented source of historically significant fact. The goal is clear - accuracy is important in this case. For example, "Father Killer" has six footnotes with different content (Kazbegi, 1993, vol. 1: 344,348,354,356,357,365).

2. Kinetic elements are rarely found separately. More often they form a complex textural tissue and cause the strongest reflex expression. The artistic look is often created by the unity of several semiotic components. To illustrate, let's look at one broad section: "Another minute (chronemics), the heart could not stand it (systemology) and rushed like crazy (kinesics)" (Kazbegi, 1986: 12)., this action caused by complete confidence from Mzago to Elguja. this is the semiotic sign.

the most common are kinesitic, ocular, auscultatory and haptic elements.

3. Most of the chapters in the story "Elguja" begin with a chronemic fact. Which makes us think that the most important thing here is when this or that story told in the work happened.

4. There are phrases and phraseologies that have become semiotic signs.

The peasants let their heads down again, And the peasants' owners celebrated the victory.

The author's aim, at first glance, is to show the ultimate frustration and despair of the landless and staid without forest peasants after the fall of the dictatorship, but the special emotional load brings an obedient posture of bowing down and getting used to fate.

C. Kreidlin thinks of phraseologies as objects of semiotics as all meaningful informational signs. "Gestures, like other signs, can change

over time and even disappear. Today only a few phraseological expressions remind us of the existence of once living gestures. For example: throwing down a glove, falling on your knees ... (etc.) (p. 58). It is worth stopping here for one interesting moment. One of the examples the scientist names the phraseology: "припадаю к вашим ногам". The literal translation is "I am falling at your feet." Of course, its meaning is different in a semantic context. Mentally, it reminds us of a Georgian language unit with a similar structure, meaning and function, "I adore you". Less in the present sense, an etymologically identical act is preserved in it. "Falling" to the ground and touching the forehead is a religious semiotic sign, otherwise known as Metania, and specifically a sign of "worship" of God. However, this, which later became phraseology, implies the existence of only one day.

5. Kazbegi characters use the semiotic signs themselves with the function of a sign:

6. Nature is a natural semiotic, systemic-proxemic phenomenon Kazbegi's works.

The writer describes in great detail and calls the harmony of nature and man, "common harmony" and imposes the function of sharp contrast, rather than introducing the unfortunate Makhvala in the text.

7. The decision of common Caucasian belonging and identity is indicated.

8. Such texts need prepared readers

9. The language of clothing has an interesting proxemic load.

10. Rich in haptic material. The specific identification component of a mountain or ravine is specific food, and the language of host-guesting tradition carries general haptic signs.

Alexander Kazbegi creates deep psychological portraits and highly artistic texts with semiotic signs and is the main feature of his creative individualism. It goes to the reader through non-verbal communication

and this allows the author not to stand between the reader and the author.

Thus, the presented material shows how rich and diverse Kazbegi's non-verbal semiotics, which arouses the interest of studying the writer from this point of view.

Tragedy, a dizzying, crushing story, a source of the strongest emotion, and a genre that describes this story. It has its origins in ancient literature. Conflict with a person of high moral and moral values arises when the outside world either demands a compromise from him or threatens him with physical destruction. The protagonist of the tragedy chooses someone else. Thus, he is approaching imminent death

Tragic is a category of aesthetics. This science is extremely cautious in recognizing an event as "tragic." Hence the demise of a hero with high ideals is an area of aesthetic interest, and is elevated. The culprit in his death is the death of a lowly soul man, no. A question arises that brings us back to Aristotle: Which of these two deaths will cause catharsis? If we have discussed both facts as "signs" and "guessing signs", then both can be the cause of catharsis.

A character "like us" is a sign of realism. Kazbegi used artistic narrative and euphrases to create his face. The visual portrait was loaded with particularly precise and abundant details, while elements of all disciplines constituting non-verbal semiotics were used to convey the psychological portrait. Kazbegi structurally follows many important theses of Aristotle.

Titles with Kazbegi are semiotic: "Tsitska", "Elguja", "Father's Killer", "Eliso", "Eleonora", "Tsitsia", "Memories of a Shepherd", "Tsiko", "Nino", "Khevisberi Gocha", "Judge", "Teacher". It is unequivocally important for the author that each person has his own tragedy and not a generalized, general human tragedy.

The concept of death is a noteworthy sign with Kazbegi. The people of the mountain are not frightened by death. Physical death is

nothing if souls can enter with dignity in. Fear of death does not cause suffering but it caused by damage of dignity. This is what causes the tragedy with Kazbegi. Everything else is accompanied by circumstances.

The chronotypical thinking of the community is extremely difficult to comprehend. Discussing the strange calmness characteristic of the community, Platon says that the It is possible for a person to be deceived and consider the situation to be painful when he is not experiencing pleasure, or vice versa. Therefore, "such a feeling of peace does not really exist, but is illusory." The concept of death is still very relevant today. In the beginning man appeared for immortality. Willingly gave up and will still look for him. Such is the Christian thesis. As we have heard in Platon's discussion, philosophers of antique world also think the same

Kazbegi, who came from the depths of the people, is not looking for literary characters, Artistic saws and methods. He looks for a person with a lot of pain, tells about him and creates epic melancholy. Feeling and understanding a work of art can really have a beneficial effect on a person. A little tragic thing is that "the most painful impression can make a person feel the greatest pleasure." abstract

Tragedy, a dizzying, crushing story, a source of the strongest emotion, and a genre that describes this story. It has its origins in ancient literature. Conflict with a person of high moral and moral values arises when the outside world either demands a compromise from him or threatens him with physical destruction. The protagonist of the tragedy chooses someone else. Thus, he is approaching imminent death

Tragic is a category of aesthetics. This science is extremely cautious in recognizing an event as "tragic." Hence the demise of a hero with high ideals is an area of aesthetic interest, and is elevated. The culprit in his death is the death of a lowly soul man, no. A question arises that brings us back to Aristotle: Which of these two deaths will cause catharsis? If we have

discussed both facts as "signs" and "guessing signs", then both can be the cause of catharsis.

A character "like us" is a sign of realism. Kazbegi used artistic narrative and euphrases to create his face. The visual portrait was loaded with particularly precise and abundant details, while elements of all disciplines constituting non-verbal semiotics were used to convey the psychological portrait. Kazbegi structurally follows many important theses of Aristotle.

Titles with Kazbegi are semiotic: "Tsitska", "Elguja", "Father's Killer", "Eliso", "Eleonora", "Tsitsia", "Memories of a Shepherd", "Tsiko", "Nino" "Khevisberi Gocha", "Judge", "Teacher". It is unequivocally important for the author that each person has his own tragedy and not a generalized, general human tragedy.

The concept of death is a noteworthy sign with Kazbegi. The people of the mountain are not frightened by death. Physical death is nothing if souls can enter with dignity in. Fear of death does not cause suffering but it caused by damage of dignity. This is what causes the tragedy with Kazbegi. Everything else is accompanied by circumstances.

The chronotypical thinking of the community is extremely difficult to comprehend. Discussing the strange calmness characteristic of the community, Platon says that the It is possible for a person to be deceived and consider the situation to be painful when he is not experiencing pleasure, or vice versa. Therefore, "such a feeling of peace does not really exist, but is illusory." The concept of death is still very relevant today. In the beginning man appeared for immortality. Willingly gave up and will still look for him. Such is the Christian thesis. As we have heard in Platon's discussion, philosophers of antique world also think the same

Kazbegi, who came from the depths of the people, is not looking for literary characters, Artistic saws and methods. He looks for a person with a lot of pain, tells about him and creates epic melancholy. Feeling and understanding a work of art can really have a beneficial effect on a person. A little tragic thing is that "the most painful impression can make a person feel the greatest pleasure."

The conclusion summarizes the issues discussed in accordance with the purpose.

The list of publication in present research

1. Portrait with Early Realism Writers, Materials of the Scientific Conference of the BSU Faculty of Humanities III. ISBN978-9941-462-79-5; BSU, 2018.

2. „Grotesque portraits in the works of Ilia Chavchavadze”-BSU, International Scientific Conference „Humanitarian sciences in Informational Society-III”; BSU,2018.

3. The prose of Alexander Kazbegi in the context of non-verbal semiotics, Atsu International Scientific Collection "Moambe", has been published for publication. It is confirmed by the relevant information.

4. Echo of Ancient Tragedy In the work of Alexander Kazbegi, the collection of scientific works "Antiquity and French Culture" has been published for publication. It is confirmed by the relevant information